

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра регіональних студій

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

«Роль інституцій Європейського Союзу в сфері захисту прав людини»

Виконала студентка 2 курсу, групи МЄАС-21,
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійної програми
«Євроатлантичні студії»,
Януль Олександра Володимирівна

Керівник – кандидат історичних наук, доцент,
Шишкін Іван Геннадійович

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент,
Конопка Наталя Олегівна

Робота допущена до захисту
(протокол № ___ засідання кафедри історії від _____ 2023 року

В. о. завідувача кафедри регіональних студій:
_____Петро КУЛАКОВСЬКИЙ

м. Острог - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	8
1.1. Формування інституційної бази ЄС	8
1.2. Становлення інституцій ЄС після Договору про Європейський Союз .	16
Висновки до 1 розділу	19
РОЗДІЛ 2. ПРАВА ЛЮДИНИ В СПІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОСНОВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЄС	21
2.1. Основні інституції Європейського Союзу та їх функції	21
2.2. Компетенція основних інституцій ЄС у сфері захисту прав людини	32
Висновки до 2 розділу	41
РОЗДІЛ 3. ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОПОМІЖНОЇ СТРУКТУРИ ОРГАНІВ ТА АГЕНЦІЙ ЄС	43
3.1. Допоміжні органи ЄС як важлива складова інституційної структури ЄС	43
3.2. Установи ЄС, створені задля захисту прав людини	53
Висновки до 3 розділу	60
РОЗДІЛ 4. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄС В ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	62
4.1. Інструменти інституцій ЄС для просування прав людини за межами Союзу	62
4.2. Співпраця інституцій ЄС з подібними міжнародними організаціями ...	70
Висновки до 4 розділу	79
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	84

ВСТУП

Захист прав людини є одним з найважливіших векторів діяльності Європейського Союзу, як всередині ЄС, так і у співпраці з партнерами. Уся його діяльність та цінності ЄС ґрунтуються на повазі до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та повазі до прав людини. Шляхом постійного удосконалення Брюссель створив унікальну систему інституцій, яку не можна порівняти з іншими міжнародними організаціями та державами. Інституції ЄС мають власний комплексний механізм захисту прав людини. Утвердження, забезпечення та реалізація прав людини в діяльності інституцій Європейського Союзу є важливим чинником, що вказує на їх демократичність та зацікавленість у розвитку організації, а також на те, що ця структура є правовою. Таким чином в сфері дослідження процесів демократизації одну з найбільш гострих та важливих проблем становить питання захисту прав людини та громадянина інституціями Європейського Союзу.

Актуальність теми. Питання прав людини та можливості їх захисту залишається одним із найбільш актуальних питань протягом всього існування людства. Сьогодні у світі існує багато інститутів і механізмів захисту прав і свобод людини, проте права особистості часто порушуються, а методи їх захисту не завжди є достатньо ефективними. Тому актуалізується завдання вдосконалення існуючих методів та інструментів інституцій ЄС, а також створення нових органів, які гарантуватимуть і забезпечуватимуть дотримання прав людини. Система захисту прав людини, створена інституціями ЄС на європейському континенті сприяє високому рівню життя та громадської безпеки. Аналіз та детальне дослідження досвіду інституцій Союзу може допомогти іншим державам та міжнародним організаціям вдосконалити та розвинути власну політику захисту прав людини. З цієї точки зору досвід Європейського Союзу у справі захисту прав та свобод людини є важливий для застосування в Україні.

Характеризуючи ступінь наукового вивчення цієї проблеми, необхідно згадати низку науковців, які присвятили темі захисту прав людини інституціями ЄС свої праці. Щоб зрозуміти правозахисну діяльність на рівні інституцій ЄС, потрібно розуміти комплексну картину усіх заходів, які здійснює Брюссель. Про це, зокрема, писали українські науковці Муравйов В. І. Святун О. В. в своїй роботі «Організаційно-правовий механізм захисту прав людини в ЄС». Вони висвітлили актуальні проблеми Європейського Союзу на шляху вдосконалення механізму захисту прав людини та громадянина.

Все ж, варто зауважити, що питанням захисту прав людини в ЄС набагато більше уваги присвячено в іноземній науковій думці. Зокрема, серед європейських науковців. Їх цікавить правозахисна діяльність безпосередньо в тому середовищі, в якому вони проживають. Ендрю Вільямс присвятив своє дослідження питанню захисту прав людини в ЄС. Він проаналізував зміни, які вніс ЄС у свою правозахисну політику.

Елспет Беррі, Метью Дж. Хоумвуд, Барбара Богущ, Найджел Фостер, Сільвія де Марс Жан-Поль Жак, Мелтем Кутлу Гюрсел та Лале Бурджу Онут описали інституції ЄС та їх керівні принципи, що було корисним при аналізі усєї інституційної структури Союзу. А над темою допоміжних органів ЄС працював Еммануель Матьє.

Такі науковці як Брехт Лейн, Девід Д'Холландер, Аксель Маркс, Ян Воутерс, Грейн де Бурка, Френк Хоффмайстер, Герт де Бер, Томас Рамопулос, Саманта Веллюті, Стівен Грір, Річард Янгс та Юміко Наканіші у своїх працях дослідили такі питання як співпраця ЄС з третіми країнами, партнерство з міжнародними організаціями та вплив економічної політики ЄС на сферу захисту прав людини. Це допомогло комплексно оцінити зовнішню політику інституцій ЄС та усі інструменти, що вони використовують для просування прав людини, демократії та верховенства права у світі.

Позитивно оцінюючи внесок згаданих дослідників у розробку проблеми, варто зауважити, що існує низка питань, які потребують більш детального вивчення. Зокрема, це особливості процесу формування та становлення інституцій ЄС у галузі прав людини. Крім того, дуже важливим для ґрунтового вивчення тематики є й питання ролі та місця правозахисних інструментів у діяльності основних та дорадчих інституцій ЄС. Недостатньо дослідженим є і питання зовнішньополітичної стратегії інституцій Союзу у співпраці з державами та організаціями-партнерами. З огляду на вищезазначене запропонована тема є безумовно актуальною та необхідною для детального дослідження.

Метою роботи є вивчення ролі інституцій Європейського Союзу в сфері захисту прав людини.

Щоб досягти цієї мети, потрібно було виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати законодавчі та нормативно-правові акти ЄС, щоб дослідити усі етапи створення інституцій ЄС,
- дослідити усі напрямки діяльності інституцій ЄС для поширення своїх цінностей, зокрема поваги до прав та свобод людини,
- вивчити систему дорадчих органів ЄС як один з засобів захисту порав людини в ЄС,
- охарактеризувати роль інституцій ЄС як координаційного центру діяльності, що стосується захисту прав людини в державах-членах ЄС та партнерах Союзу.

Об'єктом дослідження є заходи щодо захисту прав людини Європейського Союзу.

Предмет дослідження – правозахисна діяльність інституцій ЄС.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від 1951 р. до сьогодні. Нижня межа зумовлена виникненням перших інституцій, появою нових загроз, через які постала потреба захисту прав людини та громадянина, початком правозахисної діяльності Європейського співтовариства вугілля і сталі, яку розвивало Європейське Економічне

Співтовариство, і що продовжується Європейським Союзом до сьогоднішнього дня.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались різноманітні **методи**. В першу чергу, історичний метод допоміг сформувати розвиток інституційної системи ЄС у хронологічній послідовності та виявити між ними історичні зв'язки та закономірності. Метод порівняння знадобився для знаходження подібності та відмінностей інституцій ЄС для кращого їх розуміння. Також, при написанні кваліфікаційної роботи корисними були методи аналізу та синтезу, а також індукції та дедукції, для виокремлення, здобуття інформації та оцінки кожного окремого органу ЄС як частини його загальної системи, та на основі відомостей про кожну інституцію створити єдине бачення правозахисної діяльності ЄС. А системний підхід дозволив здійснити комплексне дослідження усієї інституційної структури ЄС як єдиного цілого із узгодженням функціонуванням усіх елементів.

Джерельна база дослідження. Найкращим джерелом для дослідження цього питання є установчі договори Європейського Союзу. Ці законодавчі акти, які є базою усього правозахисного законодавства ЄС, допомогли також відстежити створення та реформування інституцій ЄС. Лише дослідивши ці джерела можна сформувати повну картину політики інституцій Союзу щодо захисту прав людини. В статтях та положеннях цих документів є статті про заснування нових інституцій та органів ЄС, про їх об'єднання, зміну, розширення або зменшення повноважень та інструменти діяльності, що вони зосереджують в своїх руках. Загалом використані в роботі джерела дають можливість досягти поставленої мети і виконати наукові завдання дослідження.

Практична апробація. Проміжні результати кваліфікаційної роботи було апробовано шляхом публікації статті на тему «Формування та розвиток інституційної структури Європейського Союзу» в збірнику Студентських наукових записок Національного університету «Острозька

академія» серії «Країнознавство і міжнародний туризм» (Видавництво Національного університету «Острозька академія». м. Острог, 2023 р. Випуск 11. С. 5 - 15)

Структура роботи передбачає розкриття предмета та об'єкта дослідження, а також повністю відповідає поставленій меті та завданням. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури. Обсяг основної частини роботи становить 73 сторінки, загальна кількість сторінок – 90.

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Формування інституційної бази ЄС

Повага та захист прав людини є одним із основних принципів, закріплених в установчих угодах, якими керується ЄС. Відповідно до статей 6 і 49 Договору про ЄС усі європейські країни, що керуються принципами поваги до прав людини, свободи, демократії та верховенства права, можуть подати заявку на вступ до ЄС. Країни, які бажають приєднатися до ЄС, повинні не лише підтримувати ці принципи, а й реалізувати їх на практиці. Національні системи захисту прав людини, що діють в країнах-членах, відіграють дуже важливу роль в правозахисній діяльності ЄС, проте вони завжди доповнюються системами захисту на рівні інституцій ЄС, без яких така діяльність практично неможлива [10].

Однак спочатку Союз створювався як суто економічна організація, тому належної уваги питанню захисту прав людини в діяльності ЄС не приділялось, тривалий час воно було поза економічною інтеграцією. Причина полягала в тому, що інтеграційний процес не досяг тієї стадії, коли Європейський Парламент прийняв би статут основних прав, що забезпечував би належний рівень захисту [11].

Поступово ЄС рухався в напрямку захисту прав людини та громадянина. Розвиток інтеграційних процесів ЄС поширився і на політичну сферу, що спонукало держави-члени та установи Співтовариства приділяти більше уваги захисту прав людини, і першими позитивними зрушеннями була ціла низка документів, що стосувались захисту прав людини. Це і підштовхнуло ЄС до розвитку, еволюції і розширення прав людини та громадянина [41].

Разом з цим розвивались і самі інституції ЄС. За час свого існування в ЄС сформувався унікальний інституційний механізм, де усі інституції

взаємодіють між собою, а на допомогу їм створено цілу систему допоміжних органів, агенцій та фондів. Інституції ЄС займаються різного роду питаннями та проблемами, але головною їх задачею є підтримка Європейського Союзу, забезпечення його функціонування та реагування на усі виклики, що постають перед ЄС [54].

Оскільки інституційна структура ЄС та його процедури прийняття рішень дуже складні, його не можна легко віднести до якоїсь окремої категорії міжнародних організацій. Поєднуючи методи координації та розподілу національних повноважень, Європейський Союз не можна порівняти зі звичайною організацією чи федеральною державою, і, таким чином, він залишається унікальним. Інституціям ЄС надано виключні повноваження в певних сферах, які раніше відносились до суверенних прерогатив держав-членів ЄС [52].

Оригінальність Європейського Союзу впливає з особливого шляху розвитку різних його складових частин. ЄС постійно еволюціонував, і ступінь інтеграції, досягнутий на кожному етапі, є результатом компромісу, який не завжди легко досягти. Держави-члени, кожна зі своїм власним економічним і соціальним багажем і національними особливостями, не завжди одностайні у своїх заявах та рішеннях. Проте за цей час, ЄС вдалось створити розгалужену мережу інституцій, яка постійно зазнає змін та вдосконалюється. Ці зміни легко відстежити, аналізуючи установчі договори ЄС, які тим чи іншим чином підштовхували інституційний розвиток союзу, зокрема Паризький договір про утворення Європейської спільноти вугілля і сталі (1951 р.), Римський договір про заснування Європейської економічної спільноти (1957 р.), Брюссельський договір (1965 р.), Маастрихтський договір (1993 р.), Амстердамський договір (1997 р.), Ніццький договір (2001 р.) та Лісабонський договір (2007 р.) [54].

На інституції ЄС покладено традиційні функції, включаючи політичну, законодавчу, виконавчу та судову, а також допоміжні функції, зокрема дорадчу, консультативну та моніторингову. Тобто інституції ЄС

виконують усі ті функції, які зазвичай виконують державні органи. Але, в той же час, характерною рисою Європейського Союзу є поєднання функцій, коли їх реалізація покладається не на одну інституцію. Таким чином, неможливо пов'язати конкретну функцію з певним органом, призначеним для її виконання [29].

Формуванню інституційної системи ЄС поклав початок Паризький договір про заснування Європейської спільноти вугілля та сталі (ЄОВС) у квітні 1951 року. Цей Договір запровадив структуру управління, яка засновувалась на чотирьох головних органах, які отримали назву «інститутів»: Вищого керівного органу, Спеціальної Ради міністрів, Парламентської Асамблеї і Суду. Паризький договір зафіксував цю інституційну модель для початкового етапу інтеграції [7].

Вищий керівний орган – попередник сучасної Європейської Комісії – це постійно діючий виконавчий, колегіальний та наднаціональний орган Співтовариства, незалежний від національних урядів і здатний приймати рішення. У його функції входить контроль над регулюванням спільного ринку, формування планів щодо обсягів видобутку та споживання вугілля та чорних металів, збір податків з усіх держав-членів, контроль над імпортом та експортом даної продукції, укладання договорів з підприємствами, про фінансування, регуляція цін на вугілля та сталь в торгівлі з третіми країнами. Рішення, що приймав Вищий орган мали обов'язковий характер для усіх держав-членів ЄСВС [7].

Волю членів Європейського Союзу представляла Спеціальна рада міністрів – перша версія сучасної Ради Європейського Союзу, яка є сполучною ланкою між урядами держав-членів і Вищим органом ЄСВС. Це був гарний шанс бути почутими для невеликих країн-членів, які побоювалися, що вся влада в ЄСВС може опинитись під повним контролем Франції та Німеччини. До Ради входили міністри від кожної країни-члена. Спочатку Рада була задумана у формі єдиного незалежного органу Співтовариства, що складався б з постійних міністрів, спеціально

призначених державами-членами для представлення їхніх інтересів у Раді. Однак практика цього не виправдала і Рада міністрів фактично стала чимось на зразок форуму на міждержавному рівні, склад якого постійно змінювався залежно від питання на порядку денному. Спеціальна рада міністрів розглядала всі постанови Вищого керівного органу та приймала рішення про їх подальше схвалення чи відхилення [7, 47].

Діяльність Вищого керівного органу контролювалась Загальною Асамблеєю ЄСВС (нині це Європейський парламент), яка складалась з представників держав-членів. Асамблея мала лише дорадчі повноваження, обговорювала річні звіти Вищого високого рівня, мала право оголосити йому вотум недовіри і могла пропонувати зміни до установчих договорів [7].

Судову гілку влади представляв Суд ЄСВС. Це наднаціональний орган, який складався з семи суддів та юридичних радників, які спільно призначались урядами країн-членів на шестирічний термін. Він контролював тлумачення і застосування договорів, вирішував спірні питання, розглядав скарги урядів і окремих підприємств на Вищий керівний орган [47].

Підписання Римських договорів заснувало початок нового етапу економічної інтеграції та формування інституційної структури Європейської Спільноти, а також виправило певні недоліки в її інституційному механізмі. Недолік був у тому, що Європейська спільнота з вугілля та сталі, Європейське економічне співтовариство та Євроатом – усі спирались на власні інституції. Тому виникли суперечки чи доцільно мати три автономні системи управління для трьох спільнот, що складаються з ідентичних держав-членів, мають однакову мету, функціонують в одній сфері суспільного життя та мають однакову систему управління [8].

Певною мірою цю проблему вдалося вирішити через підписання, разом із Римськими договорами, Конвенції про деякі спільні інститути Європейських Співтовариств. Відповідно до цієї Конвенції Асамблея і Суд

об'єднались в єдині органи, спільні для усіх трьох співтовариств – Парламентську Асамблею і Суд Європейських Співтовариств. Конвенція набула чинності разом з Римським договором і інституційна криза була частково вирішена. На відміну від цих установ, об'єднання консультативних спільнот не відбулося [8].

Деякі держави-члени висловлювали невдоволення широкими повноваженнями Вищого органу і сподівалися обмежити вплив виконавчої влади новоствореної організації, натомість надати Раді більше повноважень. Тому найважливішою особливістю, яку запровадили Римські договори є більші повноваження для Ради міністрів, яка тепер стала центральним органом усієї системи та основним інструментом для реалізації заходів Європейських спільнот. Завданням Ради міністрів стало забезпечення координації економічної політики держав–учасниць. Кожна держава–член висувала одного члена до Ради, проте склад інституції залежав від тем, що обговорювались, а головування в Спеціальній Раді чергувалось кожні півроку. Рішення в Раді приймались одностайно простою або кваліфікованою більшістю [8,29].

Також Римські договори трансформували Вищий керівний орган у Комісію Європейських Спільнот і зафіксували за нею функції виконавчого органу, який контролює виконання умов угод та постанов, виданих Асамблеєю і Радою. Якщо раніше функції Комісії зводилися загалом до управління і контролю, то після підписання Римських договорів її функції значно розширились [54].

Відповідальність за тлумачення та виконання положень установчих договорів далі лежала на Суді Європейських спільнот. Предметом розгляду Суду переважно були скарги Комісії проти держав-членів, які порушували будь-які положення Римського договору, а також скарги членів проти Комісії та позови фізичних і юридичних осіб проти постанов Співтовариства. Суд не тільки вирішував обов'язкові скарги, а й тлумачив різноманітні суперечливі аспекти установчих договорів, а також інших

законодавчих актів, що прийняла Рада міністрів. Це посприяло формуванню єдиного правового простору Європейського співтовариства [8].

Крім того, Асамблея перетворювалась на свого роду парламентський орган, усі 142 делегати Асамблеї призначались парламентами держав-членів. Прагнучи надати цьому органу більшого авторитету, депутати двічі змінювали його назву: у березні 1957 року вона була перейменована у Європейську парламентську асамблею, а в березні 1962 року отримала назву Європейського парламенту. Проте це ніяк не розширило його повноваження. Згідно з Римськими договорами новий Парламент міг лише формулювати загальні пропозиції, залишаючи за радою остаточне рішення. Римський договір передбачав лише дві функції Парламенту: консультативну і контрольну. Консультації зазвичай стосувались вільного руху товарів, спільної сільськогосподарської та транспортної політики, угод про асоціацію з Європейським Економічним Співтовариством. Контрольну функцію Асамблея здійснювала за допомогою подання усних або письмових запитів комітетам і Раді [8].

Також Римськими договорами було засновано Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) 1 січня 1958 року, і всі країни-члени ЄЕС стали його членами. Згідно зі статутом, місія Інвестиційного банку полягає у сприянні пришвидшеному розвитку менш розвинутих регіонів Європейського Співтовариства шляхом надання довгострокових кредитів, а також сприянні модернізації, реконструкції шляхом створення нових підприємств у цих країнах, кредитування та реалізації проектів, що становлять спільний інтерес для цих країн [8].

Проте в інституційній площині досі існували непорозуміння, через те, що деякі інститути Європейських спільнот були об'єднаними, а деякі досі існували у трьох варіантах. З метою усунути подібне дублювання 8 квітня 1965 року в Брюсселі було підписано Договір про злиття, який набув чинності 1 липня 1967 року. У договорі йшлося не про злиття ЄСВС, ЄЕС

та Євратому, а про створення єдиної для усіх Спільнот інституційної структури, що забезпечує розвиток європейської інтеграції. Але це було чіткою передумовою для об'єднання усіх Європейських спільнот. Тобто ЄСВС, ЄЕС та Євратом діяли в рамках своїх повноважень, але вже керуючись спільними інституціями, що значно спростило інституційну структуру. Ця інституційна реформа не вплинула ні на повноваження інституцій, ні на порядок їх роботи. Перелік основних інститутів становили Рада Європейських Спільнот, Європейський Парламент, Комісія Європейських Спільнот та Суд Європейських Співтовариств [6].

Хоч Брюсельський договір усунув багато перешкод для послідовного та раціонального прийняття рішень у сферах енергетичної та промислової політики, на рубежі 1960–1970-х років знову виникла низка проблем. Через погану координацію діяльності основних інституцій Співтовариства фактично виникла інституційна криза, що потребувала реформування окремих інституцій та створення нових [32].

Комісія Європейських Співтовариств поступово втратила свій політичний вплив, а її керівництво змінювалось кожних 2–3 роки. Європейський парламент мав дуже обмежені повноваження, а його функції були недостатньо визначені. Крім того, слід додати, що з 1973 року Співтовариство було розширено до дев'яти членів, що певною мірою ускладнило пошук консенсусу між усіма державами-членами [20].

Зрозуміло, що вирішення усіх найважливіших питань вимагає безпосередньої участі глав держав або урядів держав-членів, а усі інститути складались лише з делегатів, які назначались від держави. На саміті глав держав і урядів у Парижі 10 грудня 1974 року було прийнято рішення про створення Європейської Ради – найвищого політичного органу Спільноти, чії повноваження охоплюватимуть всі сфери співпраці між партнерами. Європейська Рада замінила попередні неформальні саміти глав держав і урядів, які регулярно проводилися з 1961 року. Європейська Рада формулювала політичні рекомендації для Ради міністрів, вирішувала

питання, у яких відповідні органи не можуть приймати рішення, а також координувала та погоджувала дії Спільнот [4].

На тому ж Паризькому саміті 1974 року було ухвалене ще одне дуже важливе рішення про проведення прямих, загальних виборів до Європейського Парламенту. Тепер Європейський Парламент став справжнім представником європейських виборців, а не традиційною організацією делегатів від національних парламентів [4].

Фінансовий контроль ЄЕС та Євратому здійснювався Рахунковим бюро, а ЄСВС – Рахунковим інспектором. З розвитком власних фондів зростала потреба в ефективній зовнішній перевірці їхнього фінансового стану, тому уряди країн-членів ЄЕС заснували Європейський суд аудиторів, який розпочав роботу в Люксембурзі 1 червня 1977 року перебравши на себе всі справи аудиторських комітетів Європейських спільнот. На момент свого заснування Європейський суд аудиторів складався з дев'яти членів, призначених на шестирічний термін [20].

Важливою подією 1980-х років стало підписання Єдиного Європейського Акту в лютому 1986 року. Він став першою серйозною реформою установчих договорів трьох Європейських Співтовариств. Він визначив подальший напрямок європейської інтеграції з метою створення єдиного внутрішнього ринку до 1 січня 1993 р. Також Єдиний Європейський Акт вніс значні зміни до установчих договорів щодо інституційної організації Співтовариства [5].

Серед інституційних нововведень — нові правила голосування в Раді міністрів, збільшення спектру повноважень Європейського парламенту та створення Суду першої інстанції. Навантаження, з яким зіткнувся Суд Європейських Співтовариств після початку функціонування єдиного внутрішнього ринку, призвело до створення Суду першої інстанції для полегшення роботи Суду Європейських Співтовариств. Спочатку юрисдикція Суду першої інстанції була досить вузькою – він розглядав лише кадрові суперечки в установах Співтовариства, йому було доручено

слухати справи, які вимагали суттєвої перевірки фактів, тоді як Суд Європейських Співтовариств загалом тлумачив закон. У 1993 році Рада значно розширила повноваження Суду першої інстанції, делегувавши йому всі справи з позовами окремих осіб та компаній, за винятком тих, що стосуються заходів захисту торгівлі в ЄЕС [5].

Таким чином, за період з 1951 по 1993 рік було сформовано базу інституційної структури ЄС. Вона пройшла свою першу апробацію в реальних умовах загроз та викликів, які поставали перед Союзом. Проте світ постійно змінюється, разом з ним змінюються і позиції на міжнародній арені, і ЄС потрібно була відповідати новим реаліям. Розпад СРСР, поява нових держав на карті світу, повністю перевернули картину світу, до якої звикли держави-члени ЄС. Країни, що раніше перебували під впливом Радянського Союзу, розпочали процес кардинальних змін, який включав запровадження нових демократичних інститутів, повагу до прав людини та верховенства права. У цьому контексті ЄС став такою організацією, яка могла гарантувати стабільність і безпеку в нестабільній Європі. Крім того, новостворені демократичні режими прагнули стати членами ЄС, що дало можливість Європейському Співтовариству переглянути свою політику в галузі прав людини щодо країн-кандидатів і сусідніх країн. Існувала також потреба покращити ситуацію з правами людини в державах-членах Співтовариства. Тому, через необхідність трансформації не тільки самої організації, а й її власних інституцій, ЄС підписав новий установчий договір.

1.2. Становлення інституцій ЄС після Договору про Європейський Союз

Теперішнє зображення інституційної структури ЄС було частково зафіксовано Договором про утворення Європейського Союзу у 1993 році. Заснувавши Європейський Союз, Маастрихтський договір ознаменував

новий крок у процесі створення тіснішої інтеграції між народами Європи. Маастрихтська угода змінила колишні установчі договори та створила Європейський Союз, який базується на трьох стовпах. Першою і найважливішою опорою є Європейське співтовариство: ЄСВС, Євратом і Європейське співтовариство. Двома іншими стовпами є Спільна зовнішня та безпекова політика і Співпраця сфері юстиції та внутрішніх справ. Проте в договорі підкреслюється, що ЄС має єдину інституційну структуру, яка забезпечує ефективну діяльність Союзу, спрямовану на досягнення його цілей та розвиток ЄС [10].

Вища відповідальність за координацію трьох стовпів ЄС лежить на Європейській раді, яка була підвищена до рівня інституту. Також за Маастрихтським договором Рада міністрів отримала назву Рада Європейського Союзу, а Комісія змінила назву на Європейську комісію. Так ці інституції отримали звичну нам назву [10].

Маастрихтська угода поглибила та розширила сферу діяльності Співтовариства, де значна увага приділяється політиці економічної та соціальної згуртованості. Для цього було створено спеціальний дорадчий орган – Комітет регіонів, який зобов'язаний враховувати інтереси місцевих та регіональних органів влади у процесі прийняття рішень ЄС [38].

Нововведенням також стало громадянство ЄС, яке не замінювало, а навпаки, доповнювало національне громадянство, а також гарантувало громадянам Союзу право вільного пересування та проживання на території ЄС. Це дало їм право обирати представників та бути обраними до місцевих органів влади в країні проживання, а також брати участь у виборах до Європейського парламенту. І гарантом наданих прав громадянам слугував новий орган – Європейський Омбудсмен. Маастрихтський договір закріпив право громадян ЄС звертатися із запитом чи скаргами до Європарламенту та Європейського омбудсмена. Усе це свідчить про політичний характер нового етапу євроінтеграції [10].

Останнім етапом змін в інституційній структурі ЄС став Договір про реформування ЄС, який вніс значні зміни в інституційну структуру Європейського Союзу. Він зафіксував сталу інституційну структуру ЄС, що складається з Європейського парламенту, Європейської ради, Європейської комісії, Ради ЄС, Суду Європейського Союзу, Європейського суду аудиторів та Європейського центрального банку [9].

Ухвалення нового установчого договору було зумовлене насамперед необхідністю реформування та оновлення самого ЄС. Нове розширення ЄС, відмова від Конституції Європейського Співтовариства, загострення терористичної загрози та проблеми порушення прав людини, а також необхідність розробки нових механізмів для вирішення глобальних проблем на рівні ЄС показало необхідність внесення змін в інституційний механізм ЄС [9].

Основною інституційною реформою, яку приніс Лісабонський договір, є скасування системи трьох стовпів ЄС. Згідно з новою інституційною структурою є лише Європейський Союз, якому офіційно надано статус юридичної особи. Нарешті, Лісабонський договір запровадив спеціальну процедуру виходу з Союзу, визначену статтею 50 ДЄС, яка вперше була застосована у випадку Сполученого Королівства [9].

Також Лісабонський договір надав Європейському центральному банку, створеному у травні 1999 року з метою гарантування та підтримки цінової стабільності, офіційний статус інституту ЄС. Рада керуючих ЄЦБ визначає монетарну політику для Єврозони та Європейського Союзу, керує валютними резервами держав-членів ЄС, бере участь у валютних операціях і визначає проміжні монетарні цілі та ключову процентну ставку ЄС. Виконавча рада ЄЦБ забезпечує виконання політики та рішень Ради керуючих і може керувати національними центральними банками при цьому [56].

Така схема інституцій збереглась і донині. Вона складається з основних 7 європейських інституцій, які приймають основні рішення в

роботі ЄС, зокрема відіграють найважливішу роль з просуванні захисту пар людини не тільки на території ЄС, а й по всьому світі. А також існує понад 50 децентралізованих установ, розташованих по всьому ЄС. Всі інституції ЄС працюють разом в рамках інтересів ЄС і його громадян. Усі інститути мають конкретні ролі – від розробки законів ЄС та формування політики до впровадження заходів в таких спеціалізованих галузях, як охорона здоров'я, медицина, транспорт та навколишнє середовище [57].

Всі ці інститути пройшли довгий період трансформації, щоб створити зручну та ефективну інституційну структуру. Держави-члени поділяють частину свого політичного та економічного суверенітету на користь інституцій ЄС, що наділяє їх великим авторитетом.

Нині і надалі продовжується формування європейського інституційного механізму. Європейський союз постійно удосконалює свої інституції, створює нові допоміжні та консультативні органи, форуми та агенції, аби інституційна система ЄС була цілісною та відповідає нинішнім потребам Союзу та його держав-членів.

Висновки до 1 розділу

Сучасна інституційна структура ЄС пройшла дуже довгий шлях розвитку. Ознаки інституційних змін в ЄС можна побачити навіть на його дуже ранніх етапах існування. Основні інституції ЄС, у більшості випадків, засновувались в рамках підписання основоположних договорів. За цим можна поділити процес формування інституцій на два етапи: створення основи інституційної структури першими основоположними договорами та реформування наявних інституцій Маастрихтським та Лісабонським договорами.

Паризький та Римські договори заснували чотири основні органи, без яких Союз не міг повноцінно функціонувати. Це, зокрема, виконавча

трійка – Вищий керівний орган, Спеціальна Рада міністрів, Парламентська Асамблея, а також Суд ЄС, який і був ініціатором введення питань захисту прав людини до порядку денного усіх інституцій ЄС.

Конфлікти в Союзі виникали через потрійну структуру інституцій, оскільки для ЄСВС, ЄЕС та Євратому були створені крім інституцій. Це викликало багато незручностей, тому пізніше, через Договір про злиття, була створена спільна структура для усіх інституцій.

У наступні роки потреба в інституційних змінах ще більше зросла з хвилями розширення в ЄС та зі змінами на міжнародній арені. Тому було проведено важливі реформи інституційної структури, що стосувались зміни повноважень деяких органів, створення нових допоміжних інституцій та включення в роботу кожної інституції питання захисту прав людини.

Дійсно, в період від заснування ЄС до Лісабонського договору Союз запустив процес подальших інновацій, які матеріалізувалися у майбутньому. Зараз перед ЄС виникають уже нові виклики, з якими раніше він не стикався, зокрема загострення багатьох заморожених конфліктів по всьому світу, війна в Україні, що знаходяться в прямій близькості до ЄС, зростання терористичної загрози. В усіх цих випадках трапляються кричущі порушення прав людини, тому цілком реальною є необхідність нової реформації ЄС та його інституцій.

РОЗДІЛ 2. ПРАВА ЛЮДИНИ В СПІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОСНОВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЄС

2.1. Основні інституції Європейського Союзу та їх функції

Інституції ЄС є серцевиною системи ЄС, а його інституційна система дозволяє державам-членам працювати разом у досягненні спільно узгоджених цілей. Вона об'єднує інституції ЄС і національні інституції в систему, яка розроблялась протягом багатьох років. Інституції ЄС були створені національними урядами, щоб допомогти їм досягти цілей, визначених ними в установчих договорах. Поєднання ЄС і національних інституцій відрізняє Союз від інших міжнародних організацій [47].

Європейський Союз має 7 основних інституцій для прийняття рішень та регулювання політики ЄС. Кожна інституція має власні функції, визначені в Договорі про Європейський Союз, а також кожна інституція є важливою і без неї система інституцій в ЄС не була б досконалою [47].

Законодавчу та правотворчу функцію в Європейському Союзі здійснюють 3 інститути – Європейський парламент, Рада Європейського Союзу та Європейська комісія [42].

Європейський парламент є єдиним прямим виборним органом в ЄС і частиною законотворчого процесу в ЄС. Це один з ключових органів в ЄС, що допомагає просувати права людини всередині Союзу. Парламентом керує голова, що здійснює контроль над діями Європейського парламенту, а для набуття чинності більшості законів ЄС та бюджету співдружності потрібен його підпис. Парламент обирає свого голову терміном на 2,5 роки. З 18 січня 2022 року посаду обіймає Роберта Мецола. Голова Європейського парламенту представляє Парламент в інших установах ЄС [40].

Європейський парламент обирається громадянами Європейського Союзу для представлення їхніх інтересів. Парламент має 705 місць, і

вибори для заповнення цих місць проводяться в усіх державах-членах кожні 5 років. Кількість членів у кожній країні різна: країни з більшою кількістю населення мають більше членів, ніж менші країни з меншою кількістю населення. Члени з усього ЄС зі схожими політичними поглядами працюють разом у політичних групах [42].

У роботі парламенту політичні партії та комітети відіграють важливу роль. Партії або політичні групи організують роботу парламенту та приймають рішення про розподіл ключових посад. Законодавчу роботу парламенту здійснюють спеціалізовані комітети. Політичні пропозиції спочатку розглядаються та обговорюються у відповідному комітеті, перш ніж обговорення відкривається для повного складу парламенту [50].

Європейський парламент має 3 ролі. Він може приймати або відхиляти закони, а також може вносити поправки (але не у всіх випадках). Закони також повинні бути ухвалені Радою ЄС, перш ніж стати законом. Ця процедура ставить Європейський Парламент і Раду в рівне положення, і вона застосовується до законодавства в багатьох сферах. У деяких сферах (наприклад, сільське господарство, економічна політика та імміграція) Рада приймає закони самостійно, але вона все одно обов'язково повинна консультиватися з Парламентом. Також, згода Парламенту потрібна для прийняття деяких важливих рішень, таких як надання дозволу новим країнам приєднатися до ЄС. Якщо закон стосується бюджетів ЄС, парламент може лише порадити з цього приводу – він не має права відхилити закон [29].

Крім того, міжнародні угоди, в тому числі торговельні, потребують обов'язкового схвалення парламентом. І враховуючи той факт, що для більшості міжнародних угод потрібна згода Європейського Парламенту, він може контролювати переговори та реалізацію міжнародних договорів, як приклад, пропонувати поправки або навіть блокувати їх ратифікацію на підставі поваги до прав людини. А той факт, що Європейський Парламент

обирається безпосередньо громадянами, допомагає гарантувати демократичну легітимність європейського права [42].

Також Парламент здійснює постійний демократичний нагляд за іншими інституціями ЄС, зокрема Комісією. Коли склад Комісії переобирається, її члени призначаються урядами країн-членів ЄС, але вони не можуть бути призначені без схвалення Парламенту. Парламент опитує кожного з них окремо, включно з майбутнім президентом Комісії, а потім голосує, чи затверджувати склад Комісії в цілому. Протягом усього терміну своїх повноважень Комісія залишається політично підзвітною Парламенту, який може винести їй вотум недовіри, закликаючи до масової відставки Комісії. У більш загальному плані Парламент здійснює контроль, регулярно перевіряючи звіти, які надсилає йому Комісія (загальний щорічний звіт, звіти про використання бюджету тощо) [20].

Парламент також стежить за роботою Ради ЄС: євродепутати регулярно ставлять питання Раді, а президент Ради відвідує пленарні засідання Парламенту і бере участь у важливих дебатах. Парламент може здійснювати подальший демократичний контроль, розглядаючи петиції громадян і створюючи слідчі комісії [20].

Нарешті, Парламент вносить свій внесок у кожен саміт ЄС (засідання Європейської Ради). На відкритті кожного саміту Президента Парламенту запрошують висловити погляди та занепокоєння Парламенту щодо актуальних питань і пунктів порядку денного Європейської Ради, де він може наголосити на ситуаціях порушення прав людини та можливих варіантах її вирішення [42].

А ще разом з Радою ЄС, Парламент керує бюджетом ЄС. Парламент обговорює його у двох читаннях поспіль, і фінансування не набуває чинності, доки його не підпише президент парламенту. Комітет парламенту з бюджетного контролю контролює, як витрачається бюджет, і кожного року парламент вирішує, чи схвалювати роботу Комісії з бюджетом за попередній фінансовий рік [29].

На відміну від більшості національних парламентів, Європейський парламент не може ініціювати закони. Європейська комісія є єдиною інституцією ЄС, яка має повноваження ініціювати (або починати) нові закони. Парламент може просити Комісію ініціювати закони [52].

Європейський парламент має три місця роботи: Брюссель (Бельгія), Люксембург і Страсбург (Франція). У Люксембурзі розташовані адміністративні офіси (Генеральний секретаріат). Засідання всього парламенту, відомі як пленарні сесії, відбуваються в Страсбурзі та іноді в Брюсселі. Засідання комітетів Парламенту також проводяться в Брюсселі [52].

Другим законодавчим органом ЄС є Рада Європейського Союзу, також відома як «Рада міністрів». Вона ділиться з Європейським парламентом повноваженнями приймати рішення, зокрема у сферах законотворчості та затвердження бюджету. Рада складається міністрів кожної держави-члена, який відповідає темі, що обговорюється Радою. Якщо, наприклад, Рада обговорюватиме питання навколишнього середовища, на засіданні будуть присутні міністри навколишнього середовища від кожної країни ЄС, і воно буде відоме як «Рада з навколишнього середовища». Відносинами ЄС з рештою світу займається «Рада із загальних справ і зовнішніх відносин». Питанням прав людини в Раді ЄС займаються Робоча група з прав людини, Робоча група з основних прав, прав громадян і свободи переміщення осіб, Робоча група високого рівня з питань притулку та міграції, Робоча група з питань інтеграції, міграції та вигнання, та інші. Але ця конфігурація Ради також несе ширшу відповідальність за загальні політичні питання, тому на її засіданнях присутні міністри чи державні секретарі, обрані кожним урядом [57].

Загалом є дев'ять різних конфігурацій Ради: загальні справи та зовнішні відносини; економічні та фінансові справи; юстиція та внутрішні справи; транспорт, телекомунікації та енергетика; працевлаштування, соціальна політика, охорона здоров'я та споживачів;

конкурентоспроможність; сільське господарство та рибальство; навколишнє середовище; освіта і культура. Крім того, кожен міністр у Раді відповідає перед своїм національним парламентом і перед громадянами, яких парламент представляє. Це забезпечує демократичну легітимність рішень Ради [29].

Тоді як Комісія представляє загальні інтереси Європейського Союзу, Рада Європейського Союзу представляє уряди держав-членів. Національні делегації зустрічаються на трьох рівнях Ради: на рівні робочих груп, де в першу чергу надходять пропозиції Комісії та де технічні експерти з держав-членів обговорюють переваги кожної політичної ініціативи; на рівні Комітету постійних представників, що складається з послів кожної з держав-членів Європейського Союзу, який займається політичними питаннями, які робочі групи не можуть вирішити; та на рівні міністрів, які збираються у дванадцяти сферах політики, які мають повноваження приймати остаточні рішення [29].

Рада має повноваження приймати закони. У багатьох випадках законодавство має бути прийняте як Радою, так і Парламентом, щоб стати законом. Крім того, щороку Рада розробляє керівні принципи економічної політики держав-членів, розробляє напрямки зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Також Рада виконує моніторингову роль і обов'язково надає свій висновок, коли ЄС веде переговори щодо міжнародних угод з іншими країнами та міжнародними організаціями. Рада ЄС має повноваження ухвалювати бюджет ЄС разом із Парламентом [51].

Виконавчу владу в ЄС зазвичай представляє Європейська комісія. Це означає, що вона відповідає за ініціювання законів, забезпечення виконання законів ЄС і управління його політикою. Комісія є незалежною від урядів держав-членів, її робота полягає в тому, щоб представляти та відстоювати інтереси ЄС загалом. Вона розробляє нові європейські законопроекти, які представляє Європейському парламенту та Раді, це її

основна можливість просувати ті закони, що стосуються прав людини в законодавство ЄС, щоб покращити ситуацію в цій галузі в рамках Союзу. Пропозиції Комісії детально вивчаються Європейським Парламентом і Радою. Європейська комісія також керує політикою та бюджетом ЄС і забезпечує правильне застосування законодавства ЄС країнами ЄС. Іншими словами, Комісія відповідає за виконання рішень Парламенту та Ради [52].

Вона складається з 27 комісарів (по одному від кожної країни-члена) і базується в Брюсселі. Нова Комісія призначається кожні п'ять років протягом шести місяців після виборів до Європейського парламенту. Процедура призначення Комісії ЄС така: уряди держав-членів узгоджують разом, кого призначити новим президентом Комісії, призначений президент Комісії потім затверджується парламентом і, обговорюючи з урядами держав-членів, Президент обирає інших членів Комісії. Потім новий парламент опитує кожного депутата та висловлює свою думку щодо всієї команди. Після його затвердження нова Комісія може офіційно розпочинати свою роботу. Чинним президентом Європейської комісії є Урсула фон дер Ляєн [57].

Комісія має чотири обов'язки, які є центральними для функціонування ЄС. По-перше, вона ініціює законодавство. Лише Комісія відповідає за розробку пропозицій, що стосуються нового європейського законодавства, які вона представляє Парламенту та Раді. Ці пропозиції мають бути спрямовані на захист інтересів Союзу та його громадян, а не інтересів окремих країн чи галузей. Перш ніж робити будь-які пропозиції, Комісія повинна бути в курсі усіх ситуацій і проблем, що розвиваються в Європі, і вона повинна розглянути, чи є законодавство ЄС найкращим способом їх вирішення. Саме тому Комісія підтримує постійний зв'язок із широким колом зацікавлених груп і з двома дорадчими органами — Європейським економічно-соціальним комітетом і Комітетом регіонів. Вона також запитує думку національних парламентів та урядів. Комісія

запропонує заходи на рівні ЄС лише в тому випадку, якщо вважає, що проблему неможливо вирішити на рівні національних, регіональних чи місцевих органів [20].

По-друге, вона контролює дотримання законодавства. Це означає, що Комісія разом із Судом ЄС відповідає за належне застосування законодавства ЄС у всіх державах-членах. Якщо Комісія виявляє, що країна ЄС не дотримується законодавства ЄС і, отже, не виконує своїх юридичних зобов'язань, Комісія вживає належних заходів, щоб виправити ситуацію [20].

По-третє, вона керує політикою та складає проекти бюджетів. Як виконавчий орган Європейського Союзу, Комісія відповідає за управління та виконання бюджету ЄС. Більшість фактичних витрат здійснюється національними та місцевими органами влади, але Комісія відповідає за нагляд за ними [42].

І по-четверте, Комісія відіграє представницьку функцію, оскільки представляє ЄС у переговорах з іншими країнами чи організаціями. Європейська Комісія є важливим ретлянтелем позицій Європейського Союзу на міжнародній арені. Це дозволяє державам-членам займати одну сторону на міжнародних форумах, таких як Світова Організація Торгівлі. Комісія також відповідає за ведення переговорів щодо міжнародних угод від імені ЄС [42].

Голова Комісії вирішує, хто з уповноважених відповідатиме за яку сферу політики, і перерозподіляє ці обов'язки (за необхідності) протягом терміну повноважень Комісії. Комісія збирається раз на тиждень, щоб обговорити питання порядку денного. Кожен пункт порядку денного представляє комісар, відповідальний за цю сферу політики, і вся команда приймає колективне рішення щодо нього. Персонал Комісії складається з департаментів, відомих як «Генеральні директорати» і «Служби» (наприклад, Юридична служба). Кожен Генеральний директорат відповідає за певну сферу політики і очолюється Генеральним директором, який

підзвітний одному з уповноважених. Загальну координацію забезпечує Генеральний секретаріат, який також керує щотижневими засіданнями Комісії. Його очолює Генеральний секретар, який підзвітний безпосередньо Президенту. Саме Генеральні директорати фактично розробляють і проектують законодавчі пропозиції, але ці пропозиції стають офіційними лише тоді, коли вони будуть прийняті Комісією на її щотижневому засіданні [42].

Загальний напрям політики та пріоритети ЄС визначаються Європейською радою. Європейська рада є вищим політичним органом ЄС. Вона складається з глав урядів кожної країни-члена ЄС, президента Європейської ради (нині Шарль Мішель) і президента Європейської комісії (Урсула фон дер Ляєн). Рада збирається принаймні двічі кожні 6 місяців у Брюсселі. Вона не має права ініціювати або приймати закони. Натомість Європейська рада приймає рішення щодо стратегій і політики. У них встановлюються загальні політичні цілі ЄС, розглядаються делікатні політичні питання. Рішення Європейської ради діють як засіб усунення проблем у сферах бізнесу, у яких міністри не можуть дійти згоди. Після кожного засідання Європейська рада публікує свої висновки — текст, погоджений усіма учасниками. Незважаючи на те, що вони не є обов'язковими, Європейська комісія слідкує за їх виконанням та може внести нові законодавчі пропозиції в результаті [57].

Судове крило ЄС, відповідальне за врегулювання суперечок і забезпечення виконання законодавства ЄС, яке представлено такими судовими установами ЄС, як Суд Європейського Союзу та Суд аудиторів [57].

Суд ЄС розглядає спори між сторонами, які стосуються права ЄС. Його повноваження полягають в забезпеченні однакового тлумачення та застосування законодавства ЄС у всіх країнах ЄС, щоб закон був рівним для всіх громадян ЄС. Це гарантує, наприклад, що національні суди не виносять різних рішень з одного питання. Суд також стежить за тим, щоб

країни-члени та інституції ЄС виконували вимоги закону. В його компетенцію входить вирішення правових спорів між державами-членами ЄС, інституціями ЄС, підприємствами та окремими особами. Якщо національний суд сумнівається щодо тлумачення будь-якого з цих законів, він може звернутися до Суду за роз'ясненням. Окремі країни ЄС не завжди повністю застосовують закони ЄС. У цьому випадку Комісія або інша країна ЄС може передати справу до Суду [38].

Суд розташований у Люксембурзі та складається з одного судді від кожної країни ЄС. Суду допомагають вісім Генеральних адвокатів. Їх роль полягає в представленні обґрунтованих висновків щодо справ, поданих до Суду. Вони повинні робити це публічно та неупереджено. Судді та генеральні адвокати — це люди, неупередженість яких не викликає сумнівів. Вони мають необхідний рівень кваліфікації для призначення на найвищі судові посади у своїх країнах. Вони призначаються до Суду за спільною угодою між урядами держав-членів ЄС. Кожен з них призначається на шестирічний термін, який може бути продовжений [38].

Натомість Європейський суд аудиторів сприяє покращенню саме фінансового менеджменту ЄС, просуванню підзвітності та прозорості, а також діє як незалежний охоронець фінансових інтересів громадян ЄС. Європейський суд аудиторів відіграє ключову роль у моніторингу надійності фінансів ЄС. Завдання суду полягає в тому, щоб перевірити, чи кошти ЄС, які надходять від платників податків, збираються належним чином і витрачаються законно, економно та за цільовим призначенням. Він має право перевіряти будь-яку особу чи організацію, яка працює з коштами ЄС. Суд обирає по одному члену від кожної країни ЄС, який призначається Радою ЄС на шестирічний термін з можливістю поновлення. Члени обирають одного зі свого числа Президентом на трирічний термін з можливістю переобрання [57].

Для виконання своїх завдань Суд перевіряє документацію будь-якої особи чи організації, яка займається доходами чи витратами ЄС. Він часто

проводить перевірки на місці. Його висновки записуються у звітах, які доводять будь-які проблеми до відома Комісії та урядів держав-членів ЄС. Щоб ефективно виконувати свою роботу, Суд аудиторів повинен залишатися повністю незалежним від інших інституцій, але водночас залишатися з ними на постійному зв'язку [29].

Однією з його ключових функцій є допомога Європейському парламенту та Раді. Суд аудиторів щороку представляє їм аудиторський звіт за попередній фінансовий рік. Парламент детально вивчає звіт Суду, перш ніж вирішити, чи схвалювати чи ні схвалювати роботу Комісії з бюджетом. Крім того, Суд аудиторів дає свій висновок щодо пропозицій щодо фінансового законодавства ЄС і дій ЄС щодо боротьби з шахрайством [29].

Європейський центральний банк (ЄЦБ) є центральним банком євросони і відповідає за проведення монетарної політики в євросоні. ЄЦБ є частиною Європейської системи центральних банків, до якої також входять національні центральні банки всіх держав-членів ЄС, незалежно від того, прийняли вони євро чи ні. Він також є частиною євросистеми разом із центральними банками країн євросони. Його робота полягає в управлінні євро — єдиною валютою ЄС. ЄЦБ також відповідає за формування та реалізацію економічної та монетарної політики ЄС. Для виконання своєї ролі Банк співпрацює з «Європейською системою центральних банків», яка охоплює всі 27 країн ЄС [51].

Європейський Центральний Банк працює абсолютно незалежно. Ні він, ні національні центральні банки Євросистеми, ні будь-який член їхніх керівних органів не можуть запитувати або приймати інструкції від будь-якого іншого органу. Інституції ЄС та уряди держав-членів повинні поважати цей принцип і не повинні намагатися впливати на ЄЦБ або національні центральні банки [50].

Одним із головних завдань Банку є підтримка цінової стабільності в євросоні, щоб купівельна спроможність євро не була підірвана інфляцією.

Робота Європейського центрального банку організована через Виконавчу раду, Раду керуючих та Генеральну раду [52].

Виконавча рада складається з президента ЄЦБ, віце-президента та чотирьох інших членів, які призначаються за спільною згодою президентів або прем'єр-міністрів країн єврозони. Чинним президентом Європейського центрального банку є Крістін Лагард. Члени Виконавчої ради призначаються на вісім років без права переобрання. Виконавча рада несе відповідальність за реалізацію монетарної політики, визначеної Радою керуючих, і за надання вказівок національним центральним банкам. Вона також готує засідання Ради керуючих і відповідає за поточне управління ЄЦБ [52].

Рада керуючих є вищим органом прийняття рішень Європейського центрального банку. Вона складається з шести членів Виконавчої ради та керівників 12 центральних банків єврозони. Її очолює президент ЄЦБ і головна місія Ради керуючих полягає у визначенні монетарної політики єврозони, і, зокрема, у встановленні процентних ставок, за якими комерційні банки можуть отримувати гроші від Центрального банку [42].

Генеральна рада є третім органом прийняття рішень Банку. До її складу входять президент і віце-президент ЄЦБ, а також керівники національних центральних банків усіх 25 держав-членів ЄС. Генеральна рада робить внесок у консультативну та координаційну роботу Центрального банку і допомагає підготуватися до майбутнього розширення єврозони [42].

Сумарно оглянувши усі органи ЄС, то здається, що його інституційна система є дуже складною. Проте така схема інституцій потрібна для координації будь-якої спільної ініціативи. ЄС запозичив кілька ознак національних органів. Він також спирається на досвід інших міжнародних організацій, навчаючись на їхніх невдачах та успіхах. Це пояснює інституційні нововведення, такі як Комісія, яка поєднує як

політичні, так і адміністративні функції, на відміну від подібних органів в інших міжнародних організаціях.

По-друге, процеси ЄС спрямовані на те, щоб уряди країн-членів зберігали ключову роль на всіх етапах розробки політики, бо, зрештою, Європейський Союз є спільнотою суверенних держав. Компроміс між максимальною повагою до суверенітету держав-членів та необхідністю працездатності системи Союзу значною мірою пояснює тонкощі інституційної структури ЄС.

По-третє, інституційна система ЄС є результатом постійних змін та поправок у договорах, а не відображенням єдиного плану. Це також відображає ріст певних інституцій, таких як Європейський парламент, який з часом ставав все більш впливовим, а також Суду Європейського Союзу, який відіграв ключову роль у конституціоналізації ЄС.

Нарешті, засновники ЄС ніколи не мали на меті витіснити або замінити національні політичні системи. Навпаки, інституції ЄС були створені, лише щоб розвинути, інституціоналізувати та доповнити співпрацю між державами-членами ЄС.

2.2. Компетенція основних інституцій ЄС у сфері захисту прав людини

Права людини регулюють наше повсякденне життя. Вони структурують спільне життя осіб в суспільстві та спрямовані на постійний захист людської гідності. Усі права людини однаково важливі для забезпечення людської гідності, будь то громадянські, політичні, економічні, соціальні чи культурні права. Права людини є основою внутрішніх і зовнішніх дій політики ЄС. Лісабонський договір (стаття 2 і стаття 21) передбачає, що усі дії Союзу на міжнародній арені повинні керуватися цінностями, які передбачають повагу до прав людини та до

людської гідності. Права людини знаходяться в центрі відносин ЄС зі своїми країнами-членами та іншими країнами і регіонами [34].

ЄС має широкий спектр інструментів для реалізації своєї політики в сфері прав людини. Такі інструменти включають публічну дипломатію, заяви та резолюції на багатосторонніх форумах, заяви та демарші, санкції, проекти та програми, спостереження за судовими процесами з прав людини та політичний діалог. Проте ключовим інструментом у сфері впровадження прав людини є діяльність інституційної системи ЄС. Саме в руках інституцій знаходиться найбільший інструментарій впливу щодо здійснення внутрішньої та зовнішньої політики ЄС [23].

Європейський Союз має високорозвинену інституційну структуру. Інституції ЄС мають особливе значення в контексті прав людини в рамках їхньої відповідної компетенції, усі 7 інституцій Європейського Союзу відіграють важливу роль для просування прав людини не тільки всередині Союзу, а й за його межами. Вони безперервно працюють над покращенням механізмів захисту прав людини та громадянина [2].

ЄС та його інституції використовують різні варіанти моніторингу та оцінки пов'язані з демократією, верховенством права та основними правами. Асортимент широкий, починаючи від переговорів про вступ, які керуються «Копенгагенськими критеріями», а також «Європейський семестр», спрямований на координацію економічної політики держав-членів, щоб вона відповідала цінностям ЄС, зокрема поваги до прав людини, Таблиця показників правосуддя ЄС та Антикорупційний звіт ЄС, для експертної оцінки впровадження політики Союзу щодо створення зони свободи, безпеки та правосуддя на основі поваги до прав людини [2].

В першу чергу детальніше розглянемо Європейський парламент, оскільки протягом усієї своєї історії Європейський парламент постійно намагався захищати та просувати права людини. Парламент вважається першою інституцією ЄС, оскільки саме він першим згадувався в установчих договорах. За довгий термін своєї роботи, Парламент

започаткував багато політичних ініціатив у цій сфері і, серед іншого, закликав Європейське Співтовариство прийняти Європейську конвенцію з прав людини. Для парламенту це означає врахування всіх громадянських, політичних, економічних і соціальних прав громадян держав-членів Європейського Союзу. Голова Європейського Парламенту завжди активно підтримує права людини через заяви та листи, а також обговорюючи питання прав людини під час зустрічей з міжнародними партнерами [3, 11].

Разом із Радою ЄС, Європейський парламент приймає законодавство для кращого захисту основних прав. Одним із гарних прикладів цього законодавства є сукупність законів, ухвалених Європейським парламентом для заборони дискримінації та забезпечення рівного ставлення до людей на роботі. Також, Європейський Парламент може приймати або змінювати законодавчі пропозиції, представлені Європейською Комісією, щоб краще забезпечити захист прав людини в ЄС. Окрім законодавчих пропозицій, ЄП може ухвалювати доповіді про ситуацію з правами людини в ЄС і про конкретні питання щодо захисту цих прав у державах-членах ЄС [40].

Парламент уже відіграє провідну роль у просуванні прав людини, зокрема через свої резолюції. Резолюції парламенту спрямовані на підвищення обізнаності про порушення прав людини, підтримку правозахисників і формування політики ЄС у сфері прав людини через конкретні політичні пропозиції. Наприклад, парламент наполягав на запровадженні режиму санкцій, який дозволяє ЄС переслідувати окремих осіб, які порушують права людини, який був нарешті прийнятий у грудні 2020 року. Резолюції можуть бути частиною законодавчого процесу, результатом власних рішень парламентських комітетів або результатом екстрених дебатів, щоб висвітлити порушення прав людини в усьому світі. Поважаючи їхні чіткі інституційні ролі, усі держави-члени взяли на себе зобов'язання ще тісніше співпрацювати для реалізації їхньої спільної мети покращення поваги до людини прав [15].

Крім того, важливим важелем впливу Європейського Парламенту є його право голосу щодо бюджету та розподілу коштів на інструменти фінансування. Таким чином члени Європарламенту, під час обговорень, пов'язаних із бюджетом та розподілом коштів на інструменти фінансування, можуть впливати на пріоритети та цілі ЄС, тобто Парламентарі своїми рішеннями можуть просувати права людини, голосуючи за фінансування таких інструментів захисту прав людини, як Програма прав, рівності та громадянства, Фонд надання притулку, міграції та інтеграції або Європейський інструмент з питань демократії та прав людини [40].

Іншим важливим досягненням є захист конфіденційності та забезпечення того, щоб обробка персональних даних здійснювалася з повною дотриманням законодавства Союзу, прийнятого для захисту цього фундаментального права. держави-члени повинні застосовувати ці закони на національному рівні. Разом з тим, Парламент має право отримувати інформацію та консультації щодо ситуації з правами людини в ЄС. Інституції ЄС, зокрема Європейська Комісія, регулярно звітують та інформують Європарламент про свою діяльність в сфері захисту прав людини і відповідають на запити парламенту. Так Парламент може вчасно попередити випадки порушення прав людини та зреагувати на них [23].

Члени Європарламенту об'єднані в групи за політичною приналежністю. Кожна політична група має радників, які займаються одним або кількома комітетами. Для підготовки до пленарних засідань депутати Європарламенту поділяються на спеціалізовані комітети, які здійснюють законодавчу роботу парламенту спеціалізовані комітети. Над питанням захисту прав людини працюють такі структури, як Комітет закордонних справ та його підрозділи – Підкомітет з прав людини та Підкомітет з безпеки та оборони, а також Комітет з міжнародної торгівлі, Комітет з розвитку, Комітет громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ, Комітет з прав жінок і гендерної рівності, Комітет з питань бюджету,

Комітет з бюджетного контролю та інші. Вони організують публічні слухання, щоб сприяти кращому розумінню та підвищенню уваги щодо широкого кола питань прав людини. Підкомітет парламенту з прав людини відповідає за питання, що стосуються демократії, верховенства права, прав людини, включаючи права меншин [23].

Написавши звіт через відповідні комітети, Парламент може звернутися до інших інституцій та органів ЄС, національних урядів чи третіх країн, щоб привернути увагу до конкретної ситуації порушення прав людини та отримати відповідь. Крім того, під час пленарних засідань Європейського Парламенту можуть прийматись термінові резолюції, метою яких є висвітлення кричущих порушень прав людини в усьому світі [47].

А коли існує явний ризик серйозного порушення фундаментальних цінностей ЄС, зокрема, порушення прав людини, Парламент може проголосувати за запуск «механізму» – статті 7 Договору про Європейський Союз, яка передбачає превентивний механізм попередження та застосування санкцій проти країни-члена ЄС. Це своєрідний мандат на втручання для захисту цінностей ЄС, які він поділяє з державами-членами. Таким чином, знецінення цінностей ЄС в одній державі-члені буде багато в чому впливати на весь ЄС, особливо підриваючи основу для співпраці [14].

За межами Європейського Союзу Парламент має більш обмежену роль у прийнятті зовнішньополітичних рішень. Однак він може сприяти дотриманню прав людини в усьому світі за допомогою різних інструментів, що є у його повноваженнях. Враховуючи той факт, що для набуття чинності більшості міжнародних угод потрібна згода Європейського Парламенту, він може контролювати переговори та виконання міжнародних угод. Він може пропонувати поправки або навіть блокувати їх ратифікацію з міркувань прав людини. Таким чином, Європарламент може застосовувати свій вплив на міжнародну спільноту, щоб змусити їх, як приклад, уважно розглянути положення угоди у сфері прав людини, або

підписати її задля захисту прав людини у всьому світі. Саме так, Європейський парламент, як і ЄС в цілому, закликав усі країни виконувати Загальну декларацію прав людини, Європейську конвенцію з прав людини та інші міжнародні угоди [40].

Парламент також намагається гарантувати, що вся міжнародна діяльність ЄС узгоджується з його принципами поваги до прав людини. І місії зі спостереження за виборами є ще одним важливим інструментом, за допомогою якого Парламент Європейського Союзу може просувати демократію, права людини та верховенство права в усьому світі. Парламентські делегації направляються для спостереження за виборами чи референдумами, як в державах-членах, так і в третіх країнах [17].

Інший інструмент для захисту прав людини на зовнішньополітичній арені – делегації. Це офіційні групи євродепутатів, які розвивають відносини з парламентами країн, регіонів або організацій, що не входять до ЄС. Вони організують місії, у тому числі міжпарламентські зустрічі, під час яких можуть порушуватися питання прав людини [17].

На додаток, щороку Європейський парламент присуджує премію Сахарова за свободу думки правозахисникам у всьому світі. Премія Сахарова є почесною нагородою для осіб або груп, які присвятили своє життя захисту прав людини та свободи думки. Ця премія була заснована в грудні 1988 року Європейським парламентом, для підтримки усіх, хто готовий боротись за повагу до людської гідності [34].

Комітет закордонних справах і Комітет з розвитку Європейського парламенту щороку складає короткий список номінантів. У вересні депутати Європарламенту, які входять до складу цих комітетів, обирають трьох найбільш відповідних кандидатів. Після цього остаточний вибір надається Конференції президентів Європейського парламенту (президент і лідери політичних груп), а ім'я лауреата оголошується наприкінці жовтня. Премія вручається на церемонії в Страсбурзі в грудні. До речі, у 2022 році

цю премію отримав незламний український народ та його правозахисники за героїчну боротьбу проти російського тероризму [34].

Парламент також створив Мережу премії Сахарова для підтримки лауреатів Сахарова, розвитку контактів між ними та заохочення спільної діяльності. Стипендіальна програма Сахарова для правозахисників із третіх країн, започаткована Мережею премії імені Сахарова у 2013 році, має на меті розширити знання стипендіатів про правозахисну діяльність парламенту, допомогти їм розвинути їхній потенціал і покращити свою роботу [41].

На допомогу Європейському парламенту виступає Рада ЄС, яка, завдяки своїм законодавчим повноваженням, відповідає за реалізацію політики в сфері прав людини, шляхом прийняття вторинного законодавства ЄС. Європейська Рада визначає стратегічні інтереси ЄС і загальні напрямки Спільної зовнішньої політики та політики безпеки [40].

У всіх Стратегічних документах ЄС, зокрема, Стратегічній рамковій програмі та Плані дій щодо прав людини та демократії визначаються конкретні обов'язки щодо прав людини та дії Ради ЄС у різних сферах, наприклад, у сферах торгівлі, захисту прав представників ЛГБТ або свободи релігії та переконань. Стратегічну рамкову програму з прав людини та демократії Рада ЄС прийняла у 2012 році, щоб структурувати усю діяльність ЄС в сфері захисту прав людини, та щоб мати чітко сформований маршрут діяльності, Стратегічна рамкова програма з прав людини та демократії супроводжується Планом дій щодо реалізації цієї рамкової програми. Структура документу визначає напрямки, цілі та пріоритети для розвитку ефективності та узгодженості політики ЄС протягом кожних 4 років. Ці принципи включають інтеграцію прав людини в усі політики ЄС. За пропозицією Європейської Комісії у листопаді 2020 року Рада ухвалила третій План дій ЄС щодо прав людини та демократії. У ньому викладені плани та пріоритети ЄС на період 2020 - 2024 рр., структуровані навколо п'яти основних сфер діяльності, зокрема на захисті і

повазі до прав людини, розбудові інклюзивних і демократичних суспільств, сприянні глобальній системі співпраці держав у сфері прав людини та демократії, на використанні усіх можливостей для боротьби з випадками порушення прав людини у всьому світі та на колективних координованих дій усіх держав-членів в сфері захисту прав людини [52].

Крім того, Рада ЄС прийняла низку тематичних керівних принципів щодо прав людини. Вони містять конкретні практичні інструкції для представництв ЄС у всьому світі щодо питань заборони смертної кари, прав дитини, заборони катувань та інших видів жорстокого поводження, дотримання норм міжнародного гуманітарного права, боротьби з насильством щодо жінок, захисту дітей у збройних конфліктах, сприяння свободі релігії та переконань, захисту прав представників ЛГБТ, сприяння свободі вираження поглядів. А також, уся робота та досягнення ЄС у просуванні прав людини через його зовнішню діяльність детально описується у Звіті про права людини та демократію, який приймається Радою раз на рік [48].

На додаток, грудні 2020 року Рада прийняла постанову про встановлення глобального режиму санкцій щодо прав людини. Це дозволяє ЄС націлюватися на осіб, організації та органи, включно з державними та недержавними суб'єктами, відповідальними за серйозні порушення прав людини та зловживання в усьому світі, причетні до них або пов'язані з ними. Станом на березень 2023 року Рада запровадила обмежувальні заходи (заморожування активів і, у відповідних випадках, заборону на поїздки) щодо 35 фізичних та 15 юридичних осіб [32].

У виконанні своїх законодавчих повноважень Раді допомагає ряд експертних груп, яким доручено підготовчу роботу з конкретних питань, включаючи права людини. У 1987 році Рада Європейського Союзу створила Робочу групу з прав людини (СОНОМ), яка проводить підготовчу роботу до обговорень на високому рівні та рішень з питань прав людини.

Членами Робочої групи з прав людини є експерти з прав людини з держав-членів та Європейської комісії [20].

Іншу частину відповідальності за захист прав людини несе Європейська комісія. Члени Комісії відповідають за політику та інструменти, які мають очевидний вплив на захист і просування прав людини у світі. Головним підрозділом, відповідальним за права людини в Європейській комісії, є Генеральний директорат з питань юстиції. Питання прав людини, такі як основні права, громадянство ЄС і вільне пересування, гендерна рівність, недискримінація, захист даних або доступ до правосуддя, є частиною повноважень Генерального директорату з питань юстиції. Він публікує звіти та дослідження, такі як дослідження прав дитини або, починаючи з 2010 року, щорічні звіти про застосування Хартії основних прав Європейського Союзу [20].

Комісія веде переговори про міжнародні угоди, наглядає за процесом розширення та політикою сусідства, а також керує програмами розвитку та інструментами фінансування. Завдяки європейській Комісії Європейська політика сусідства, яка впроваджується на двосторонньому рівні та визначає відносини ЄС із Півднем та Сходом Європи, сприяє належному врядуванню, верховенству права та захисту прав людини [40].

У 2014 році Комісія ініціювала повідомлення про «Нові рамки ЄС для зміцнення захисту прав людини». Повідомлення містить інструмент раннього попередження, що веде до структурованого діалогу з відповідною державою-членом, спрямованого на усунення загроз для верховенства права до моменту ескалації проблеми. Структурований діалог складається з трьох можливих етапів: по-перше, складається висновок щодо верховенства права, що надсилається Комісією до відповідної держави-члена, по-друге Комісія робить рекомендації щодо захисту прав людини з конкретними вказівками про те, як вирішити ситуацію у встановлений термін, після чого в дію вступає третій етап, на якому здійснюється моніторинг реалізації цих рекомендацій [2].

Натомість, Європейська Рада не має спеціальних інструментів чи процесів, пов'язаних із правами людини. Однак під час самітів та обговорень тем, країн чи регіонів вона може порушувати питання, пов'язані з правами людини, верховенством права, демократією, що потім може бути відображено у висновках із пропозиціями щодо дій або політичних позицій [36].

В судовій системі Європейського Союзу з питанням прав людини стикається Суд ЄС. Він був ініціатором включення принципів прав людини в законодавчу базу ЄС. Ще в 1974 році Європейський суд заявив, що фундаментальні права людини та громадянина є невід'ємною частиною основних принципів права, дотримання яких він забезпечує. Оскільки Суд Європейського Союзу відповідає за тлумачення та моніторинг застосування законодавства ЄС у всіх державах-членах ЄС, він вирішує спори між установами ЄС та державами-членами, то особи, організації чи компанії мають право звернутися до Суду ЄС, якщо вони вважають, що їхні права були порушені безпосередньо законодавством ЄС, без будь-якої участі національних органів влади або на основі національного законодавства [36].

Всі ці дії інституцій ЄС зробили можливим включити повагу та заохочення прав людини до цілей Європейського Союзу, які спочатку були виключно економічними і, таким чином, зобов'язати держав-членів налагодити ситуацію в цій сфері всередині своєї країни.

Висновки до 2 розділу

Прагнення Європейського Союзу сприяти розвитку поваги та захисту прав людини можна чітко побачити в спільній політиці його інституцій, які охоплюють дуже багато напрямків роботи, як приклад свободу слова та віросповідання, соціальні права, рівність чоловіків та

жінок, демократія, права дитини, надання притулків мігрантам, протидія расизму, ксенофобії та тероризму, права нацменшин, тощо.

Діяльність інституцій відповідає цілям і правовим вимогам ЄС і допомагає просувати їх. Вони співпрацюють один з одним, щоб посилити спільну підтримку прав людини в усіх операціях ЄС. Європейські інституції все частіше схвалюють рекомендації щодо подальшої інтеграції демократії та прав людини в порядок денний ЄС. Як приклад, Європейська Комісія постійно ініціює законопроекти, що стосуються захисту прав людини, а також піднімає це питання у діалогах з третіми країнами. Парламент та Рада ЄС мають повноваження ухвалювати закони та погоджувати міжнародні договори, що надає їм виключну можливість просувати питання захисту прав людини в законодавстві Союзу та в міжнародному правовому вимірі. На самітах Європейської ради неодноразово піднімається питання вдосконалення правозахисної діяльності держав-членів, а також їх співпраці з партнерами у цій сфері. А судова гілка ЄС напряду вирішує спори всередині Союзу, де порушуються права громадян ЄС.

Таким чином, всередині ЄС існує спільний інтерес до просування демократії та прав людини у спосіб, який пов'язаний з питаннями безпеки, розширення співробітництва, зменшення бідності, а також запобігання конфліктам та управління кризами. Інституції ЄС досягли значного прогресу в посиленні прихильності до прав людини, але їм ще належить пройти набагато більший прогрес, щоб долати усі труднощі у забезпеченні дотримання прав людини державами-членами та партнерами ЄС, особливо в таких нестабільних умовах сьогодення.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОПОМІЖНОЇ СТРУКТУРИ ОРГАНІВ ТА АГЕНЦІЙ ЄС

3.1. Допоміжні органи ЄС як важлива складова інституційної структури ЄС

Майже вся робота для повноцінного функціонування Європейського Союзу виконується його сімома основними інституціями. Проте існує понад 50 децентралізованих установ, які розташовані по всьому ЄС, без яких усі інституції не змогли б досконало виконувати свої функції. Це різноманітні допоміжні органи, агенції, комітети та служби, які створені з конкретною метою – консультувати інституції ЄС у конкретному вузькому полі роботи, за яке вони відповідають, або забезпечувати дотримання інституціями правил і процедур ЄС. Основні та допоміжні інституції ЄС працюють разом, щоб вирішувати спільні інтереси ЄС і європейських громадян [29].

З точки зору адміністрування, існує понад 20 агенцій, близько 30 децентралізованих незалежних та підзвітних інституціям органів та спільних служб ЄС, 4 міжвідомчі та 4 дорадчі органи. Усі ці установи виконують конкретні ролі – від розробки законів ЄС і формування політики, до реалізації політики та роботи в таких спеціалізованих галузях, як охорона здоров'я, медицина, транспорт, навколишнє середовище та інші. Кожен з понад п'ятдесяти таких органів має власну правосуб'єктність, надану законодавством ЄС та визнану в державах-членах. Тим не менш, у відносинах з іншими третіми країнами, що не входять до ЄС, вони, як правило, не визнаються незалежними суб'єктами, тому вважаються або частинами юридичної особи ЄС, або Євратому [29].

Серед усієї мережі додаткових органів ЄС неможливо виділити більш або менш впливові, усі вони виконують важливі функції в відведеній для них сферах. Проте спершу варто охарактеризувати 4 основні дорадчі

комітети Європейського Союзу. Це органи, створені відповідно до первинного права основоположними договорами ЄС, але які знаходяться поза межами основної інституційної структури Союзу. Ці органи не мають законодавчих чи інших повноважень приймати рішення. Їх основна роль полягає в консультуванні Європейської комісії, Ради Європейського Союзу та Європейського парламенту щодо законодавчих і політичних пропозицій. Вони включають Європейський комітет регіонів, Європейський соціально-економічний комітет, Комітет з питань політики та безпеки та Військовий комітет Європейського Союзу. Для кращого розуміння функціонування системи допоміжних органів ЄС варто детальніше розкрити кожен з цих комітетів [49].

Європейський комітет регіонів – це асамблея місцевих і регіональних представників Європейського Союзу, яка надає субнаціональним органам влади (регіонам, округам, провінціям, муніципалітетам і містам) прямий голос в інституційних структурах ЄС. Комітет регіонів створений у 1994 для вирішення двох основних питань: по-перше, приблизно три чверті законодавства ЄС імплементується на місцевому або регіональному рівні, тому місцеві та регіональні представники повинні мати право голосу в розробці нових законів ЄС, по-друге, було занепокоєння щодо збільшення розриву між громадськістю та процесом європейської інтеграції, а залучення уряду, найближчого до громадян, було одним із способів усунення цього розриву. Договори зобов'язують Європейську Комісію та Раду Європейського Союзу консультуватися з Комітетом регіонів щоразу, коли надходять нові пропозиції в сферах, які мають наслідки на регіональному чи місцевому рівні, що часто стосується захисту прав людини. Комітет регіонів також може скласти висновок за власною ініціативою, що дає змогу вносити питання до порядку денного ЄС [49].

Комітет регіонів має 329 повноправних членів і стільки ж заступників. Число членів від кожної країни ЄС відображає чисельність її населення. Членами Комітету є обрані муніципальні чи регіональні

політики, часто керівники регіональних урядів або мери міст. Їх призначають уряди ЄС, але вони працюють у повній політичній незалежності. Рада Європейського Союзу призначає їх на чотири роки, і вони можуть бути призначені повторно. Вони також повинні мати мандат від влади, яку представляють, або повинні бути політично відповідальними перед ними. Комітет регіонів обирає президента зі своїх членів строком на два роки. Роль Комітету регіонів полягає у висуненні місцевих і регіональних точок зору на законодавство ЄС [49].

Європейський соціально-економічний комітет – ще один дорадчий орган Європейського Союзу, заснований у 1958 році. Комітет складається з представників організованого громадянського суспільства. Працюючи переважно у своїх країнах походження, члени комітету формують три групи, що представляють роботодавців, найманих працівників та представників різних економічних і соціальних інтересів. Група роботодавців включає представників приватного та державного секторів, малих та середніх бізнесів, торгово-промислових палат, оптової та роздрібної торгівлі, транспорту та сільського господарства, банківської справи та страхування. До групи працівників входять будь-які категорії працівників, від фізичних осіб до керівників [21].

Його члени походять від національних профспілкових організацій. Третя група представляє широкий спектр інтересів фермерських організацій, малих підприємств, кооперативи та некомерційні асоціації, споживчі та екологічні організації, наукові та академічні спільноти та асоціації [21].

Європейський соціально-економічний комітет був заснований з метою об'єднання представників різних груп економічних інтересів для створення єдиного ринку. Створення цього комітету дало їм можливість бути почутими Європейською Комісією, Радою та Європейським Парламентом. Європейський соціально-економічний комітет проголошує

себе містком між Європою та організованим громадянським суспільством [21].

Консультації з комітетом є обов'язковими з питань, передбачених у Договорах, і в усіх випадках, коли інституції вважають це доцільним. Маастрихтський договір значно розширив сферу діяльності Комітету. Зараз його вплив поширюється на такі питання, як соціальна політика, соціальна та економічна згуртованість, навколишнє середовище, освіта, охорона здоров'я, захист споживачів, промисловість, транс'європейські мережі, непряме оподаткування та структурні фонди [57].

Соціально-економічний комітет також може отримати консультації на дослідницькій основі з боку однієї з інституцій, і може видавати висновки з власної ініціативи. Власні ініціативи та дослідницькі думки часто підвищують обізнаність інституцій, що приймають рішення, і зокрема Комісії, про теми, які досі мало привертали їхню увагу. Дослідницькі висновки, складені на прохання інших інституцій ще до того, як Комісія підготувала свої пропозиції, дозволяють різним компонентам організованого громадянського суспільства, представленим у Комітеті, висловити очікування, занепокоєння та потреби зацікавлених сторін. Комітет ухвалює в середньому 170 висновків на рік з широкого кола питань європейської інтеграції, зокрема і торкається питань захисту прав людини. Тому він відіграє активну роль у процесах формування політики Європейського Союзу та підготовки його рішень [57].

Комітет з питань політики та безпеки — це постійний орган у Європейському Союзі, який займається питаннями Спільної зовнішньої політики та політики безпеки, включаючи Спільну політику безпеки та оборони. До його компетенцій належить стеження за міжнародною ситуацією, рекомендації Раді щодо стратегічних підходів та варіантів політики, надання вказівок Військовому комітету, Військово-політичній групі та Комітету з цивільних аспектів управління кризою та забезпечення політичного контролю і стратегічного керівництва операціями з

врегулювання криз. Комітет з питань політики та безпеки складається з послів держав-членів, що базуються в Брюсселі, і очолюється представниками Європейської служби зовнішніх дій. Засідає двічі на тиждень, а за потреби – частіше [49].

І останній – Військовий комітет Європейського Союзу, він також є органом Спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу, який складається з начальників оборонних відомств держав-членів, регулярно представленими їхніми постійними військовими представниками. Це форум для військових консультацій і співпраці між державами-членами ЄС у сфері запобігання конфліктам і врегулювання криз. Він керує всією військовою діяльністю в рамках ЄС, зокрема плануванням і виконанням військових місій і операцій в рамках Спільної політики безпеки і оборони і розвитком військового потенціалу. На основі консенсусу він надає військові поради та рекомендації Комітет з питань політики та безпеки, водночас забезпечуючи військове керівництво Військовому штабу Європейського Союзу, зокрема для розробки військової частини концепції кризового менеджменту, стратегічного керівництва операціями та ситуаціями з врегулювання криз, оцінки ризиків потенційних криз, військового виміру кризи та її наслідків, розробки, оцінки та перегляду цілей та можливостей, налагодження військових відносин ЄС з європейськими членами НАТО, які не входять до ЄС, а також кандидатами на вступ до ЄС, іншими державами та іншими організаціями, включаючи НАТО [49].

Крім перелічених органів, у системі органів Європейського Союзу існує широка мережа агенцій. Агенція не є інституцією ЄС, це орган Європейського Союзу та Євратому, створений відповідно до вторинного законодавства ЄС і відповідальний за виконання дуже конкретних цілей, функцій та завдань. Не всі агенції ЄС мають у своїй офіційній назві слово «агенція», натомість вони можуть називатися Центром, Фондом,

Інститутом, Обсерваторією, Офісом тощо. Розглянемо декілька найбільших агенцій ЄС [13].

Євроюст, Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінального правосуддя, є унікальною агенцією, де національні судові органи тісно співпрацюють задля боротьби з серйозною організованою міжнародною злочинністю. Роль Євроюсту полягає в тому, щоб допомогти зробити Європу безпечнішим місцем шляхом координації зусиль національних органів влади держав-членів ЄС, а також третіх країн – у розслідуванні та судовому переслідуванні транснаціональних злочинів [13].

Кожна держава-член ЄС відряджає національного члена до Євроюсту. Національні члени утворюють Колегію Євроюсту, яка відповідає за оперативну роботу Агентства. Колегія, у свою чергу, підтримується Адміністрацією Євроюсту, до складу якої входять, серед іншого, аналітики, юридичні радники та експерти з даних [13].

Євроюст створив згуртовану міжнародну мережу, яка надає прокурорам з усього Європейського Союзу доступ до понад 70 юрисдикцій по всьому світу. Це допомагає, наприклад, спрощувати національним органам влади обмін інформацією, надання взаємної правової допомоги та екстрадицію осіб, які розшукуються [23].

Ще одне агентство Європейського Союзу – Європейське агентство з навколишнього середовища, яке надає знання та дані для підтримки цілей Європи в галузі охорони навколишнього середовища та клімату. Його робота полягає в зборі та розповсюдженні інформації про стан і тенденції навколишнього середовища в Європі. Агентство відкрите для країн, що не входять до ЄС і активно співпрацює з екологічними органами та міжнародними організаціями [23].

Європейське поліцейське бюро (Європол) є агентством Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів. Місія Європолу полягає в підтримці держав-членів у запобіганні та боротьбі з

усіма формами серйозної міжнародної та організованої злочинності, кіберзлочинності та тероризму. Європол також співпрацює з багатьма державами-партнерами поза ЄС та міжнародними організаціями. Агентство почало діяти 1 липня 1999 року, і на даний момент налічує близько 1500 співробітників, близько 280 з яких є офіцерам зв'язку з більш ніж 45 штатів і 15 організацій. Європол прислухається до того, що потрібно державам-членам ЄС, і аналізує тенденції злочинності в ЄС. Агентство підтримує розслідування, розпочаті державами-членами, хоча співробітники Європолу ніколи не арештовують громадян і не ініціюють розслідування [29].

Робота Європолу зазвичай полягає у розслідуванні злочинів, які вимагають міжнародного підходу та співпраці між декількома країнами всередині та за межами ЄС. Протягом багатьох років Європол накопичив значний досвід у боротьбі з торгівлею наркотиками, мережами незаконної імміграції та торгівлею людьми, незаконною торгівлею транспортними засобами, кіберзлочинністю, відмиванням грошей та підробкою валюти. Європол також є центральним європейським офісом з боротьби з підробкою євро [29].

Крім того, в ЄС функціонує Група Європейського інвестиційного банку, яка займається питанням фінансування. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) є кредитним підрозділом Європейського Союзу. Європейський інвестиційний банк був заснований у 1958 році за Римським договором. Його робота полягає в наданні кредитів на проекти, що представляють європейський інтерес. Це один із найбільших наднаціональних кредиторів у світі. ЄІБ фінансує та інвестує як за рахунок акціонерного капіталу, так і за рахунок боргових фінансів, які служать цілям політики Європейського Союзу за допомогою позик, гарантій та технічної допомоги [40].

Європейський інвестиційний банк не отримує коштів із заощаджень чи поточних рахунків ЄС, він також не використовує жодних коштів із

його бюджету. Натомість ЄІБ фінансується за рахунок запозичень на фінансових ринках та державами-членами Європейського Союзу. Вони роблять внески в його капітал, внесок кожної країни відображає її економічну вагу в Союзі. Ця підтримка держав-членів дає ЄІБ найвищий можливий кредитний рейтинг на грошових ринках, де він може залучати дуже великі суми капіталу на дуже конкурентних умовах. Це, у свою чергу, дає змогу Банку інвестувати в проекти суспільного інтересу, які інакше не отримали б грошей, або були б змушені позичати їх під більшими відсотками [29].

ЄІБ є автономною установою, він приймає власні рішення щодо позик виключно з урахуванням переваг кожного проекту та можливостей, які пропонують фінансові ринки. Щороку він представляє звіт про всю свою діяльність. Банк співпрацює з інституціями ЄС. Наприклад, його представники можуть брати участь у комітетах Європейського парламенту, а президент ЄІБ може бути присутнім на засіданнях Ради [42].

Група Європейського інвестиційного банку може сприяти розвитку ширшої економічної співпраці через Європейський інвестиційний фонд. Європейський інвестиційний фонд, заснований у 1994 році, є фінансовою установою для фінансування малих і середніх підприємств. Він не позичає гроші підприємствам безпосередньо, радше він забезпечує фінансування через приватні банки та фонди. Його основна діяльність полягає у сфері венчурного капіталу та гарантування позик. Його акціонерами є Європейський інвестиційний банк, Європейський Союз в особі Європейської комісії і 30 приватних фінансових установ ЄС. На додаток у 2012 році був створений Інститут Європейського інвестиційного фонду був створений для просування та підтримки соціальних, культурних та академічних ініціатив з європейськими зацікавленими сторонами та громадськістю в цілому. Інститут Європейського інвестиційного фонду є невід'ємною частиною ЄІБ і не функціонує окремо від нього [42].

Існують також інші консультативні органи ЄС, які не мають статусу юридичної особи, де посаду обіймає одна особа, зокрема такими незалежними і неупередженими органами є посада Європейського омбудсмена та Європейського інспектора із захисту даних [13].

Європейський омбудсмен є міжінституційним органом Європейського Союзу, який притягує до відповідальності інституції, органи та агентства ЄС та сприяє належному управлінню. Омбудсмен допомагає людям, підприємствам і організаціям, які стикаються з проблемами з адміністрацією ЄС, розслідуючи скарги, а також активно розглядаючи ширші системні проблеми. Поточний омбудсмен — Емілі О'Райлі. Омбудсмен діє як посередник між громадянами та владою ЄС. Він має право отримувати та досліджувати скарги від громадян ЄС, підприємств і організацій, а також від будь-кого, хто проживає у держав ЄС. Омбудсмен обирається Європейським парламентом на п'ятирічний термін з можливістю переобрання, що відповідає терміну повноважень парламенту. Омбудсмен проводить розслідування за скаргою або за власною ініціативою. Він діє абсолютно незалежно та неупереджено. Він не вимагає і не приймає вказівок від будь-якого уряду чи організації [17].

Натомість посада Європейського інспектора із захисту даних була створена в 2001 році, щоб переконатися, що всі установи та органи ЄС поважають право людей на конфіденційність під час обробки їхніх особистих даних. Європейський інспектор із захисту даних є незалежним органом, який забезпечує послідовне застосування правил захисту даних у всьому ЄС та сприяє співпраці між національними органами захисту даних у ЄС. Коли установи чи органи ЄС обробляють персональні дані про певну особу, вони повинні поважати право цієї особи на конфіденційність. Європейський інспектор із захисту даних стежить за тим, щоб інституції дотримувались даного права і консультує їх щодо всіх аспектів обробки персональних даних [17].

Крім того, в рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС створив 3 агентства для виконання чітко визначених технічних, наукових та управлінських завдань: Європейське оборонне агентство, Інститут досліджень безпеки Європейського Союзу та Супутниковий центр Європейського Союзу. Основна місія цього тріо полягає в тому, щоб допомогти ЄС та його країнам-членам реалізувати Спільну зовнішню політику та політику безпеки, включаючи спільну політику безпеки та оборони, та інші аспекти зовнішньої діяльності ЄС. Вони підтримують розвиток обороноздатності та військову співпрацю між країнами ЄС, стимулюють оборонні дослідження та технології, зміцнюють європейську оборонну промисловість, аналізують питання зовнішньої політики, політики безпеки та оборони, та надають продукти та послуги геопросторової розвідки, головним чином шляхом аналізу даних із супутників спостереження Землі [29].

Інституції ЄС також створили 4 міжвідомчі служби для обслуговування та підтримки роботи інституцій ЄС, а також його агентств та органів. Кожен з них має певні повноваження, які охоплюють основні вимоги інституцій ЄС, такі як найм, навчання та розвиток персоналу, ІТ та видавнича справа. Сюди входять Група реагування на комп'ютерні надзвичайні ситуації, Європейська школа адміністрування, Європейське бюро відбору персоналу та Офіс публікацій [29].

Крім переліченого, зараз існує ще близько 30 децентралізованих установ. Вони мають власну правосуб'єктність, створюються на невизначений термін і відрізняються від установ ЄС. Децентралізовані агентства сприяють реалізації політики ЄС. Вони також підтримують співпрацю між ЄС і національними урядами, об'єднуючи досвід, а також знання як установ ЄС, так і національних органів влади. Децентралізовані агентства розкидані по всій Європі, вони працюють над проблемами, що впливають на повсякденне життя майже 450 мільйонів людей, які

проживають у ЄС. Напрямки роботи включають питання промисловості, медикаментів, правосуддя, транспорту та навколишнього середовища.

3.2. Установи ЄС, створені задля захисту прав людини

Фундаментальні права належать кожній людині в світі і ЄС допомагає просувати та захищати ці права, зокрема за допомогою своїх інституцій. Проте не тільки основні інститути мають вагу в питанні захисту прав людини. Існує безліч дорадчих органів ЄС, що створені спрямовано для роботи в сфері захисту прав людини, або у своїй діяльності теж зачіпають цю тему, які роблять різного плану внески в захист прав людини [11].

ЄС систематично розглядає питання прав людини в усіх двосторонніх контактах на всіх рівнях за допомогою своїх органів. З моменту набуття чинності Маастрихтським договором, ухваленим у 1992 році, ЄС створив механізм захисту прав особи – інститут Омбудсмена ЄС. Омбудсмен ЄС діє в усіх країнах на основі демократичних принципів, покладених в основу його діяльності, які забезпечують можливості для ефективного захисту та захисту прав особи в кожній країні. Повноваження Омбудсмена ЄС стосуються розгляду петицій щодо діяльності інституцій ЄС (окрім Суду ЄС). Основними принципами, на яких він діє, є принципи незалежності, неупередженості та поваги до прав людини [38].

Громадяни ЄС, особи, зареєстровані для постійного чи тимчасового проживання в одній із держав-членів ЄС, а також суб'єкти підприємницької діяльності, зареєстровані в ЄС, можуть подати петицію до Омбудсмена у випадках неналежного адміністрування в діяльності інституцій, органів, офісів або агентств Союзу, що порушує їх права. Загалом, окрім аналізу поданих скарг, Омбудсмен має можливість самостійно ініціювати перевірку обставин, що могли призвести до протиправної поведінки щодо прав і свобод особи [38].

Результатом дії механізму захисту прав людини Омбудсмена, якщо виявлено випадки неналежного адміністрування, є передача справи відповідній установі, органу, офісу чи агенції, яка має тримісячний період для інформування Омбудсмена про свої дії. Хоча органи ЄС не зобов'язані виконувати рекомендації Європейського омбудсмена, вони зазвичай дотримуються висновків будь-якого розслідування [39].

Іншим можливим варіантом захисту прав людини з боку ЄС є інститут Європейського інспектора із захисту даних, якому інституції ЄС відповідають за захист персональних даних. Він несе відповідальність за забезпечення дотримання фундаментальних прав і свобод фізичних осіб, зокрема їх права на приватне життя, установами та органами Союзу. Повноваження інспектора не обмежуються громадянами ЄС, він захищає персональні дані будь-якої фізичної особи, тобто будь-яку інформацію, що стосується ідентифікованої або ідентифікованої фізичної особи [28].

У рамках своїх повноважень Інспектор із захисту даних може передати справу до відповідної установи чи органу Співтовариства та, якщо необхідно, до Європейського парламенту, Ради та Комісії, і втручатися в позови, подані до Суду Європейських Співтовариств [28].

Пізніше, з набуттям чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 року рівень захисту прав людини в ЄС було підвищено, бо разом з ним чинності набула Хартія основоположних прав Європейського Союзу. Хартія об'єднала в один юридично обов'язковий документ весь опис найважливіших особистих свобод та прав, які гарантуються громадянам ЄС. Метою Хартії є просування прав людини на території ЄС. Крім того, держави-члени ЄС прийняли зобов'язання ратифікувати Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод Ради Європи. І важливу роль у цій сфері відіграє Агентство ЄС з основних прав, яке забезпечує правильне тлумачення та виконання з боку держав-членів положень Хартії основоположних прав [1].

Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав є експертним центром ЄС. Це одне з децентралізованих агентств ЄС і незалежний орган ЄС, що фінансується з бюджету Союзу. Агентство допомагає забезпечити захист основних прав людей, які живуть в ЄС, і надає незалежну, засновану на фактах допомогу та експертизу щодо основних прав інституціям ЄС і державам-членам. З одного боку, він надає незалежні консультації інституціям ЄС та державам-членам щодо прав, викладених у Хартії, з іншого боку, він проводить юридичні та соціальні дослідження, щоб покращити рівень захисту прав людини в ЄС і привести їх у відповідність до міжнародних стандартів [31].

Таким чином Агентство з основних прав може створювати синергію, максимально використовуючи свої ресурси та підтримуючи інші органи, надаючи чіткі думки про те, як покращити захист основних прав людини. Агентство підтримує особливо тісні зв'язки з Європейською Комісією, Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу та іншими міжнародними організаціями, такими як Рада Європи, Організація Об'єднаних Націй та Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Крім того, Агентство з основних прав має тісні зв'язки з урядами, організаціями громадянського суспільства, академічними установами, органами з питань рівності та національними правозахисними установами [1].

У рамках дослідницьких проектів Агентства співпраця із зацікавленими сторонами, а також аналіз ситуацій з правами людини в державах-членах та поради, пов'язані з ними, здійснюються Департаментом рівності та прав громадян та Департаментом свобод і справедливості, а комунікація та підвищення обізнаності, а також співпраця з ключовими партнерами Агентства здійснюються під керівництвом Департаменту комунікації та взаємодії. Значна частина роботи Агентства здійснюється за допомогою багаторічних поточних проектів для вирішення проблем, що потребують більше ресурсів. Крім

того, наскрізна діяльність дозволяє Агентству охоплювати широкий спектр питань захисту прав людини. Робота Агентства пролягає в ширшому контексті Хартії основоположних прав Європейського Союзу. Його метою є посилення захисту основних прав у Європейському Союзі в контексті положень Хартії основоположних прав, відстежуючи дотримання її положень державами-членами [31].

Обличчям ЄС, що представляє Союз у співпраці з третіми країнами для кращого захисту прав людини в усьому світі є інститут Спеціальних представників ЄС. Вони просувають політику та інтереси ЄС у конкретних регіонах і країнах і відіграють активну роль у зусиллях щодо зміцнення миру, стабільності та верховенства права. Спецпредставники відіграють важливу роль у розвитку сильнішої та ефективнішої зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, а також у зусиллях Союзу стати ефективнішим, узгодженішим та конкурентоспроможнішим гравцем на світовій арені. Вони забезпечують ЄС активну політичну присутність у ключових країнах і регіонах, виступаючи «голосом» і «обличчям» ЄС та його політики [28].

Роль Спеціального представника ЄС з прав людини полягає у просуванні цілей політики ЄС у сфері прав людини, як це викладено в договорах ЄС, Хартії основних прав і Стратегічних рамках ЄС щодо прав людини та демократії. Він працює над підвищенням ефективності, присутності та видимості ЄС у захисті та просуванні прав людини, зокрема через участь у відповідних міжнародних форумах та через співпрацю та політичний діалог. Також Спеціальний представник ЄС працює над посиленням внеску ЄС у зміцнення демократії, розбудову інституцій ЄС, верховенство права, належне управління та повагу до прав людини та основних свобод у всьому світі. Крім того, завданням Представника ЄС з прав людини є також покращення узгодженості заходів ЄС щодо прав людини та інтеграція прав людини в усі сфери його відносин з іншими країнами [28].

Спеціальний представник має широкий, гнучкий мандат, який забезпечує можливість адаптації до геополітичних обставин, що змінюються. Він тісно співпрацює з Європейською службою зовнішніх справ, яка надає повну підтримку його роботі. Він також очолює офіційні діалоги з прав людини між ЄС та іншими країнами. Також Спецпредставник виступає від імені ЄС на міжнародних зустрічах з прав людини, в тому числі в ООН і Раді ООН з прав людини. На даний час Спеціальним представником ЄС з прав людини є Імон Гілмор з 1 березня 2019 року. Його мандат, який спочатку тривав два роки, було продовжено ще на два роки до 28 лютого 2023 року [40].

Крім того, Рада ЄС із закордонних справ, яка збирається щомісяця, як правило, теж займається питаннями прав людини, пов'язаними з спільною зовнішньою політикою та політикою безпеки або торговельною політикою. Раду закордонних справ очолює Віце-президент, який сприяє розвитку спільної зовнішньої політики та політики безпеки і забезпечує виконання рішень. На додаток, існує Робоча група Ради ЄС з прав людини (СОНОМ), яка напряму проводить підготовчу роботу до обговорень на високому рівні та рішень з питань прав людини [57].

Робоча група з прав людини (СОНОМ) займається питаннями прав людини у зовнішніх відносинах ЄС і підтримує процес прийняття рішень Радою в цій сфері. Його основне завдання полягає в тому, щоб допомогти визначити стратегічні пріоритети ЄС у тематичних питаннях. Вона також координує позиції держав-членів ЄС на багатосторонніх форумах з прав людини, таких як Генеральна Асамблея ООН і Рада ООН з прав людини. Крім того, СОНОМ сприяє розвитку та контролює впровадження політики ЄС у сфері прав людини та демократії в усьому світі. Вона складається з експертів з прав людини з держав-членів та представників Європейської служби зовнішніх дій та Комісії ЄС [28].

Дотичними до сфери захисту прав людини є дві важливі агенції Європейського союзу – Європол та Євроюст. Вони створені для обміну

інформацією між державами-членами ЄС. Європол збирає кримінальну розвідку та аналізує її в інтересах запобігання та боротьби з організованою злочинністю, а Євроюст працює над координацією розслідувань і судових переслідувань між державами-членами ЄС. Основну увагу Агенції зосереджують на злочинах, які становлять особливу загрозу для громадян, таких як тероризм, торгівля наркотиками, торгівля людьми, кіберзлочинність, шахрайство, корупція, відмивання грошей та інші злочини, що порушують права людини. При цьому вони самі суворо дотримуються правил захисту прав людини [13].

Питанням терпимості до національних та релігійних меншин займається Європейський центр моніторингу расизму та ксенофобії. Він був створений у 1997 році. Головним завданням центру є надання ЄС та його державам-членам об'єктивних даних щодо расизму, ксенофобії та антисемітизму в Європі, а також розробка загальноєвропейських стратегій для вирішення цих проблем. Центр вивчає масштаби та розвиток расизму та ксенофобії, а також аналізує їх причини, наслідки та ефекти. Він також висвітлює та поширює приклади належної практики інтеграції мігрантів та етнічних і релігійних меншин. Європейський центр моніторингу расизму та ксенофобії складається з національних координаційних центрів (по одному в кожній країні ЄС), які збирають, порівнюють і поширюють інформацію про расизм і ксенофобію у своїй країні [13].

Щоб просувати повагу до прав людини у всьому світі, Європейський Союз пропонує фінансову підтримку для проектів, які сприяють захисту прав людини в усьому світі. Таку діяльність він здійснює через свій Європейський інструмент для демократії та прав людини (ЄІДПЛ). Це програма Європейського Союзу, яка спрямована на сприяння розвитку демократії та прав людини в усьому світі шляхом підтримки ініціатив громадянського суспільства. ЄІДПЛ було засновано Європейським Парламентом і Радою в березні 2014 року. Цей інструмент покликаний підтримати громадянське суспільство в тому, щоб воно стало ефективною

силою політичних реформ і захисту прав людини. Роблячи це, він доповнює програми, які зосереджені на розбудові інституцій ЄС. Європейський інструмент демократії та прав людини має значну незалежність у діях, оскільки йому не потрібна згода урядів зацікавлених країн для фінансування заходів. Фінансування через ЄІДПЛ відкрите для більшості юридичних осіб, за винятком прямого фінансування політичних партій [30].

У 2013 році Європейський Союз та його держави-члени створили Європейський фонд за демократію (EED). Це спеціальна незалежна організація, яка надає фінансування з метою сприяння демократії, і яка була створена як Міжнародний трастовий фонд з метою сприяння демократії в ЄС. Він доповнює інструменти фінансування ЄС і може використовуватися гнучким способом для підтримки демократичних активістів і рухів, незалежних журналістів або медіа-платформ, які інакше не мали б доступу до фінансування [28].

Європейський фонд за демократію сприяє розвитку організацій громадянського суспільства, продемократичних рухів, політичних і громадських активістів, незалежних медіа-платформ і журналістів, які віддані демократичній політичній системі. Він також співпрацює з організаціями, які є новими або незареєстрованими, неформальними групами, молодіжними організаціями та окремими особами. Підтримка залежить від їх відданості демократичним цінностям, правам людини та принципам ненасильства [40].

Кожна установа діє в рамках своїх власних договірних повноважень, процедур і цілей, і повинна співпрацювати з іншими органами ЄС. Однак те, як ці органи співпрацюють і взаємодіють, також визначається практикою, яка розвивалася роками, і в кожному конкретному випадку йдеться про підзвітність, прозорість та послідовність цілям ЄС щодо політики захисту прав людини.

Висновки до 3 розділу

В Європейському Союзі існує низка органів, які виконують спеціалізовані функції. Це різноманітні агенції, комітети, інститути, бюро і т.д., що створені для допомоги ЄС та його основним інституціям виконувати свої основні завдання. Усі вони здійснюють боротьбу з порушенням прав людини, або напругу працюючи в цій сфері, або порушуючи питання прав людини в своїй повсякденній діяльності.

Деякі органи мають завдання консультувати установи, як приклад Європейський соціально-економічний комітет та Європейський комітет регіонів. Інші забезпечують дотримання інституціями правил і процедур ЄС, над чим працює Європейський омбудсмен та Європейський інспектор із захисту даних. Деякі органи працюють задля обслуговування та підтримки роботи інституцій ЄС, а також його агентств та органів. Тобто кожна установа має свої конкретні повноваження, які охоплюють основні вимоги інституцій ЄС, і допомагають підтримувати кожен сферу діяльності ЄС, зокрема і сферу прав людини.

Усі додаткові органи ЄС мають на меті просування цінностей ЄС, серед яких повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин. Вони також підтримують співпрацю між ЄС і національними урядами, об'єднуючи технічний і спеціалізований досвід і знання як установ ЄС, так і національних органів влади.

Деякі органи створені спеціально для роботи в сфері прав людини. Серед них Омбудсмен ЄС, Європейський інспектор із захисту даних, Агентство ЄС з основних прав, Спеціальний представник ЄС з прав людини, Робоча група Ради ЄС з прав людини, Європейський центр моніторингу расизму та ксенофобії та Європейський фонд за демократію. Ці органи просувають питання захисту прав людини в інституціях ЄС, державах-членах, третіх країнах, партнерських міжнародних організаціях.

Це дуже великий об'єм роботи, без якого ЄС не зміг би бути однією з найвпливовіших акторів на міжнародній арені, що відстоює свої цінності поваги до прав людини.

РОЗДІЛ 4. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄС В ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

4.1. Інструменти інституцій ЄС для просування прав людини за межами Союзу

Захист прав людини є першочерговою турботою міжнародної спільноти, і ЄС розглядається як один із найсильніших захисників ліберального глобального порядку. У своїй політиці та дискурсі ЄС дійсно дещо рефлексивно підтримує багатосторонні інститути, спільну безпеку та права людини та демократичні цінності, як частину своєї основної ідентичності як глобального гравця. Зрозуміло, що зовнішня політика ЄС твердо ґрунтується на правах людини, сприяє безпеці та процвітанню ЄС. Дані показують, що уряди, які поважають права людини є надійнішими союзниками, сильнішими торговими партнерами та кращими розпорядниками регіонального миру, а це обіцяє довгострокову міжнародну стабільність. Європейська Комісія, виконавчий орган ЄС, бере активну участь у міжнародних форумах з прав людини, такі як Всесвітня конференція проти расизму або спеціальна сесія Генеральної асамблеї ООН щодо прав дітей [15].

Зокрема, щоб бути ефективною міжнародною організацією, повага до прав людини та демократії має бути невід'ємною у всій зовнішній політиці ЄС. Це означає включення цих питань до планування, розробки, впровадження та моніторингу політики та програм, а також до діалогу, який ведеться з партнерами як Європейською Комісією, так і Радою ЄС [15].

Інституції ЄС несуть головну відповідальність за дотримання прав людини та основних свобод. Вони відповідають перед своїми громадянами, міжнародним співтовариством та Європейським Союзом за недотримання прав людини в своїх країнах. Таким чином, найефективнішим способом

досягнення своїх цілей в цій сфері є позитивне та конструктивне партнерство з урядами держав, засноване на діалозі, підтримці та заохоченні проведення сталих реформ. Однак передумовою успіху є справжня готовність цих держав до співпраці [41].

Щоб сформувати сильну та ефективну зовнішню політику в сфері захисту прав людини, інституції ЄС використовують різні інструменти, серед яких політичний діалог з прав людини з країнами-партнерами по всьому світу, двосторонні торговельні угоди та угоди про асоціацію та співпрацю між ЄС і третіми країнами або регіональними організаціями, стратегії щодо прав людини та демократії в країнах у координації з країнами-членами ЄС, спільні кампанії, публічні заходи та інше [41].

Спільна торговельна політика є одним із найпомітніших проявів зовнішньої діяльності ЄС. Порядок денний ЄС щодо торгівлі та прав людини має бути взаємопов'язаним, послідовним, прозорим та ефективним. Завдання полягає в тому, щоб змусити економічну дипломатію працювати таким чином, щоб вона допомагала, а не перешкоджала проблемам прав людини. Торговельні угоди ЄС та країн-партнерів, угоди про асоціацію та співпрацю між ЄС і третіми країнами або регіональними організаціями завжди включають положення про права людини, що визначає повагу до прав людини як суттєвий елемент договору. Це положення служить точкою доступу для взаємодії та діалогу, а також як основа для застосування відповідних заходів, таких як завершення або призупинення співпраці, у разі серйозних порушень прав людини та демократичних принципів [44].

Стимули для ратифікації та імплементації конвенцій з прав людини та трудових прав передбачені схемами преференційної торгівлі ЄС для країн, що розвиваються. Такий підхід ЄС до торговельної політики зосереджується на використанні позитивних стимулів та торговельних преференцій для просування прав людини в поєднанні з процесом діалогу про умови збереження цих преференцій. Торгові партнери ЄС дуже різні, і

спосіб, у який забезпечується узгодженість із цілями прав людини, має відображати цю різноманітність. Одним із втілень цього підходу є система GSP+ (Generalised Scheme of Preferences Plus), яка надає додаткові преференції країнам, які зобов'язуються прийняти основні конвенції щодо прав людини, трудових прав, навколишнього середовища та управління [33].

Стратегії ЄС щодо прав людини та демократії базуються на підході, метою якого є інтеграція керівних принципів та пріоритетів ЄС з прав людини в єдиний, узгоджений політичний документ, адаптований до конкретної країни, з конкретними цілями, встановленими на певний період до трьох років. Місії ЄС зі спостереження за виборами також спрямовані на покращення прав людини, запобігаючи залякуванню та насильству під час виборів та зміцнюючи демократичні інститути [2].

Регулярні консультації та діалоги, а також положення про права людини в угодах з третіми країнами є іншими добре відомими механізмами, які сприяють просуванню прав людини. Такі інструменти передбачають, що повага до фундаментальних прав людини та демократичних принципів лежить в основі внутрішньої та зовнішньої політики сторін. Якщо треті країни не дотримуються прав людини, торговельні поступки можуть бути призупинені інституціями ЄС, а програми співпраці в галузі розвитку скорочені або згорнуті [25].

Крім того, діалог може забезпечити корисний обмін думками щодо прав людини в третіх країнах, зокрема там, де траплялись систематичні порушення. Європейська Комісія вважає, що більш систематичне включення прав людини та демократії питань у політичний діалог надасть змісту положенням основних двосторонніх угод і кращого визначення найбільш ефективних заходів, необхідних для побудови політичної і економічної стабільності. Довгостроковий діалог про права людини та демократизацію також є елементом Стратегії запобігання конфліктам ЄС. Інституції ЄС можуть забезпечити раннє попередження проблеми,

висвітлюючи її на ранній стадії, що в майбутньому можуть призвести до конфлікту та порушення прав людини, а також сприяти вирішенню цієї проблеми. Ґрунтуючись на цих принципах, інституції ЄС та його держави-члени беруть участь у різноманітних заходах для міжнародного захисту та просування прав людини [18].

У всіх своїх діалогах з третіми країнами Комісія ЄС намагається забезпечити, щоб діалог охоплював питання, пов'язані з правами людини та демократією, що викликають занепокоєння. Це стосуватиметься як власного діалогу Комісії, включаючи той, який ведеться через її делегації, так і діалогу, який відбувається через інші інституції. Діалог має заохочувати уряди-партнери прагнути досягнення миру та стабільності як невід'ємної частини їхніх планів розвитку та визначати можливості допомоги ЄС для досягнення цих цілей. У ході обговорення розглядаються питання щодо ратифікації основоположних документів з прав людини та інших міжнародних угод, що ґрунтуються на правах людини та їх ефективного впровадження, разом із розглядом того, як слід виконувати рекомендації ООН. Це відображає пріоритети Європейської Комісії щодо сприяння розбудові інституційного потенціалу, належного управління та верховенства права. Розглядатись можуть питання загального виборчого права, вільних виборів, багатопартійної структури, рівного доступу до політичної діяльності, дотримання та виконання зобов'язань згідно з міжнародними договорами та конвенціями з прав людини, захисту громадянських свобод, включаючи свободу слова та зібрань, ефективного функціонування моніторингу прав людини та ефективної судової системи, прозорості правової системи, а також рівності усіх громадян перед законом [24].

ЄС використовує діалоги про права людини як зовнішньополітичний інструмент для впливу на зміни в іншій країні – зміни, які відповідають міжнародним нормам прав людини. Керівні принципи ЄС щодо діалогів про права людини зазначають, що рішення про початок діалогу про права

людини приймається відповідно до певних критеріїв, зберігаючи при цьому ступінь прагматизму та гнучкості, необхідних для такого завдання. Проте, ці керівні принципи не дають жодних деталей щодо цих «певних критеріїв». В цьому процесі ключову роль відіграє Робоча група з прав людини (СОНОМ). І попри те, що немає чітких стандартів, які б регулювали діалог з прав людини в ЄС, не кажучи вже про обов'язкові критерії, інституції мають вирішувати в кожному конкретному випадку, коли ЄС повинен брати участь у діалозі щодо прав людини та чого Союз повинен намагатися досягти у цьому [24].

Першим кроком у налагодженні діалогу з країною-партнером є оцінка ситуації з правами людини у відповідній країні, яку проводить СОНОМ у співпраці з іншими відповідними робочими групами. Хоча рекомендації не містять чітких, вимірюваних критеріїв, вони вказують, що оцінка СОНОМ повинна охоплювати ситуацію з правами людини в державі, ступінь бажання уряду покращити цю ситуацію, дотримання урядом міжнародних конвенцій з прав людини, готовність уряду співпрацювати з інституціями ЄС та ставлення уряду до громадянського суспільства. Усі ці пункти передбачають значні межі тлумачення, і жоден із них не можна вважати окремим критерієм [25].

Коли ЄС визначає практичні цілі діалогу, тоді, на основі кожного конкретного випадку, він визначає критерії, які будуть використовуватися для вимірювання прогресу, досягнутого щодо контрольних показників. Після цього відбуваються перші переговори під керівництвом Парламенту, Ради ЄС та Комісії, представленими експертами з прав людини в тісній консультації з главами місій у відповідній країні. У більшості випадків, після переговорів буде створено підкомітет з прав людини. Тоді саме Комісія, зокрема Відділ прав людини в Генеральному директораті із зовнішніх відносин, керує підготовкою порядку денного та напрямків діалогу. Потім пропозиція передається через відповідну робочу групу Ради ЄС для обміну інформацією державами-членами [22].

Незважаючи на те, що порядок денний для кожного діалогу визначається в кожному конкретному випадку, кожен діалог має охоплювати підписання, ратифікацію та імплементацію міжнародних документів з прав людини, включення міжнародних процедур та механізмів з прав людини, боротьбу зі смертною карою та катуваннями, боротьбу з усіма формами дискримінації, права дітей та жінок, сприяння процесам демократизації, верховенства права та запобігання конфліктам. Цей список містить більше деталей, ніж загальна мета сприяння змінам, і підкреслює, що метою діалогів є не обговорення чинності норм прав людини, а впровадження норм прав людини [60].

Співпраця з третіми країнами через діалоги відбуваються на дуже різних рівнях, наприклад, на рівні експертів держав-членів з питань захисту прав людини або керівників місій, і на дуже різних форумах. Тому рішення про створення нових діалогів повинно прийматися з належним урахуванням очікуваного результату та ресурсів, доступних для його реалізації [25].

Таким чином, існують різні типи діалогів, зокрема, діалоги або дискусії загального характеру на основі двосторонніх договорів, угод, конвенцій чи стратегічного партнерства, які систематично розглядають питання прав людини. До них, зокрема, відносяться відносини з державами-кандидатами на членство, а також співпраця з державами Котонуської угоди (країни Африки та Карибського і Тихоокеанського басейнів), Барселонського процесу (країни Середземномор'я) та Європейської політики сусідства, політичний діалог з країнами Азії в контексті АСЕАН та АСЕМ, відносини із Західними Балканами та Латинською Америкою, двосторонні діалоги в рамках угод про асоціацію та співробітництво [26].

Також ЄС веде діалоги, присвячені виключно правам людини. В даний час існує кілька регулярних, інституціоналізованих діалогів, де обговорюється лише захист прав людини, між ЄС та третіми країнами або

регіональними організаціями (наприклад, діалог існує з Китаєм, з п'ятьма державами Центральної Азії та діалог з Африканським Союзом). Це високоструктуровані діалоги та консультації, що проводяться на рівні експертів з прав людини або на рівні керівників місій (наприклад, з Індією, Пакистаном і В'єтнамом). Той факт, що такий діалог існує, не означає, що питання прав людини також не обговорюється на інших рівнях політичного діалогу. Крім того, в контексті різних угод про співпрацю чи асоціацію з у третіх країнах існують спеціальні підкомітети або групи, які займаються правами людини. Зокрема, це стосується різних країн на південних берегах Середземномор'я, таких, як Марокко, Туніс, Ліван, Йорданія, Єгипет, Ізраїль, Палестинська автономія [53].

Третій різновид співпраці з державами – спеціальні діалоги, що поширюються на теми, пов'язані зі спільною зовнішньою політикою та політикою безпеки. Є наразі підтримує такі діалоги, наприклад із Суданом, на рівні керівників місій на місці [22].

А також варто згадати діалоги в контексті особливих відносин з певними третіми країнами, з якими у ЄС повністю збігаються погляди та цілі, зокрема зі Сполученими Штатами, Канадою, Новою Зеландією, Японією та з асоційованими країнами. Вони здебільшого мають форму шестимісячних зустрічей експертів з інституціями ЄС. Головною метою цих діалогів є обговорення питань спільних інтересів та можливості співпраці в рамках багатосторонніх органів з прав людини [56].

Рекомендації щодо діалогу з прав людини мають кілька цілей, а саме визначити роль, яку відіграє цей інструмент у глобальних рамках політики ЄС щодо прав людини, посилити узгодженість і послідовність підходу Європейського Союзу до діалогів про права людини та сприяти використанню цього інструменту шляхом визначення умов, у яких він буде найбільш ефективним [33].

Усі діалоги про права людини регулярно оцінюються СОНОМ разом з відповідною місцевою робочою групою кожного року. Оцінка може бути

зроблена Президентом Комісії за допомогою Секретаріату Ради або, в окремих випадках, звернувшись до послуг зовнішнього консультанта. Остаточне обговорення та прийняття рішення приймається з врахуванням постанов Робочої групи з прав людини (COHOM) у співпраці з регіональними робочими групами, Робочою групою з розвитку співробітництва (CODEV) та Комітету щодо розвитку та зміцнення демократії та верховенства права. Оцінка передбачає аналіз ситуації щодо цілей, які ставить Союз перед початком діалогу, та підбиття підсумків і перевірку виконання цих цілей [60].

Існує також кілька видів діяльності, які ЄС та його держави-члени здійснюють у відповідь. Коли Інституції та держави-члени ЄС спостерігають ситуацію, в якій порушуються права людини, вони прагнуть виправити ситуацію. Це може здійснюватись через демарші Європейського Парламенту, Ради ЄС та Комісії або всіх послів держав-членів ЄС у відповідній країні, публічні заяви, спільні дипломатичні заходи та багатосторонні ініціативи, зокрема на форумах з прав людини. Дипломатичні демарші (які є конфіденційними) та декларації (які є публічними), що стосуються політики прав людини та конкретних порушень у цій галузі серед третіх країн, є важливими та дієвими засобами здійснення дипломатичного тиску в міжнародних відносинах [60].

Боротьба з тероризмом також має проводитись у повній відповідності до основних прав і міжнародного права. У своїх діалогах з прав людини з третіми країнами інституції ЄС обговорюють порушення прав людини, вчинені під виглядом антитерористичної діяльності. Обговорення включають також міжнародне гуманітарне право та право біженців, вільне та справедливе судочинство, а також захист особистих і приватних даних. Зміцнення поваги до прав людини та прав мігрантів у країнах походження, транзиту та призначення також є центральною проблемою, яка визначає зовнішню міграційну політику ЄС та напрямки співпраці його інституцій. Особливо актуальним у цій сфері є проблема

торгівлі людьми. Важливо переконатися, що боротьба зі злочинністю та права людини розуміються як взаємодоповнюючі виміри однієї проблеми, а також усуваються основні причини торгівлі людьми. Таке визначення пріоритетів відображає фінансування та діяльність з обміну інформацією. Координатор ЄС з боротьби з торгівлею людьми та Європейська служба зовнішньої діяльності встановили контакти списку пріоритетних країн і регіонів для майбутнього партнерства у сфері боротьби з торгівлею людьми [56].

У сфері управління кордонами ЄС активно сприяє інтеграції аспекту прав людини в розвиток ефективного прикордонного контролю в третіх країнах. Зокрема, важливо, щоб прикордонники були належним чином оснащені та навчені, щоб забезпечити особам, які потребують захисту, доступ до відповідної допомоги. Таким чином, інституції відіграють важливу роль у сприянні реалізації політики ЄС щодо прав людини та демократії шляхом поширення наративів ЄС по всьому світу.

4.2. Співпраця інституцій ЄС з подібними міжнародними організаціями

Європейський Союз протягом останніх років багато інвестував в свою здатність встановлювати та захищати універсальні норми та стандарти прав людини, а також розглядати серйозні порушення прав людини по всьому світу. Це дало помітні успіхи, такі як згуртування партнерів ЄС навколо підтримки мораторію на смертну кару або досягнення консенсусу щодо ініціатив, пов'язаних зі свободою релігії чи переконань. Успіх значною мірою залежить від здатності ЄС охоплювати партнерів із третіх країн і бути сприйнятливим до них, брати участь у міжрегіональній коаліції, використовуючи також свої двосторонні відносини. ЄС постійно нарощує свою здатність узгоджувати спільні

позиції та говорити як єдине ціле, використовуючи ресурси держав-членів для захисту прав людини [18].

Як вже йшлося раніше, інституції ЄС регулярно включають права людини в політичні діалоги з третіми країнами або регіональними організаціями. Вони також проводять діалоги та консультації, спеціально присвячені правам людини, з приблизно 40 країнами, та ще одним найбільшим великим співпраці в аспекті захисту прав людини для ЄС є міжнародні організації, які також поєднують їх держав-членів, і які зацікавлені в цьому питанні. Співпраця з міжнародними організаціями дає Союзу необхідний обмін інформацією та поширення своїх принципів по всьому світу [16].

Найбільше ЄС співпрацює з Організацією Об'єднаних Націй, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі та Радою Європи через спільність поглядів, напрямків діяльності та держав-членів. Крім того, ЄС співпрацює і з іншими міжнародними або регіональними організаціями та установами, що співпрацюють у сфері прав людини, такими як Світова організація торгівлі, Організація економічного співробітництва та розвитку, Міжнародна організація з міграції, Ліга Арабських Держав, Африканський Союз, Асоціація держав Південно-Східної Азії тощо. Ця співпраця є частиною постійного діалогу між цими організаціями, і включає консультації експертів, конференції та семінари, а також обмін даними та інформацією [37].

ЄС також заохочує права людини через свою участь у багатосторонніх форумах, таких як Комітет ООН з соціальних і гуманітарних питань і питань культури, Рада ООН з прав людини, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Рада Європи. Союз також активно підтримує міжнародне правосуддя, наприклад, через Міжнародний кримінальний суд. Співпраця між міжнародними організаціями оптимізує наявні у них ресурси, а робота різних інституцій

доповнює одна одну, щоб рекомендації та поради були більш узгодженими та ефективними [37].

Співпрацею з міжнародними організаціями з питань прав людини в ЄС найчастіше займається Агентство ЄС із основоположних прав. Це незалежний довідковий центр щодо захисту прав людини в ЄС, який допомагає захищати основні права всіх людей, які живуть в ЄС. Співпраця та взаємодія Агентства ЄС із основоположних прав з міжнародними організаціями сприяє взаємодоповнюваності з міжнародними організаціями, що діють у сфері прав людини, розвитку співробітництва та координації діяльності у цьому напрямку, обміну досвідом та знаннями в рамках міжнародної системи прав людини і досягненню більшої узгодженості між зовнішньою та внутрішньою політикою прав людини [31].

Перш за все потрібно згадати партнерство ЄС та ООН. Останніми роками ЄС став впливовим діячем на міжнародній арені і його інституції відіграють важливу роль в ООН. Організація Об'єднаних Націй та ЄС поділяють однакові цінності та цілі, а саме підтримка міжнародного миру і безпеки, розвиток дружніх відносин на основі належного дотримання принципів рівних прав народів на самовизначення, сприяння міжнаціонального співробітництва у вирішенні економічних, соціальних, культурних і гуманітарних проблем, а також сприяння повазі та захисту прав людини та основних свобод для всіх людей. 27 держав-членів ЄС разом володіють більш ніж восьмою частиною голосів у Генеральній Асамблеї ООН. Також ЄС робить один з найважливіших фінансових внесків в ООН, фінансуючи програми, спеціальні організації та фонди [35].

Активну роль ЄС відіграє у роботі Ради ООН з прав людини та співпрацює з Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини та іншими відповідними органами, фондами, спеціалізованими установами ООН, а також з іншими організаціями в системі ООН. У період 2022 - 2024 рр. поточна інституційна співпраця розвиватиметься шляхом діалогу

Агентства ЄС із основоположних прав та Управління Верховного комісара ООН з прав людини раз на два роки, щорічної зустрічі між директором Агентства та Верховним комісаром ООН з прав людини. Консультації та обміни думками з інституціями ООН постійно відбуваються на рівні Парламенту, Комісії та Ради ЄС, завдяки яким ЄС та ООН можуть проводити злагоджену політику щодо вирішення питань порушення прав людини в країнах-членах та партнерах [35].

Також ЄС бере участь у щорічних зустрічах з Управлінням ООН з наркотиків та злочинності. Метою таких заходів є підвищення обізнаності на тему прав людини, подолання потенційного ставлення до ксенофобії, расизму, нетерпимості та дискримінації. Крім того, вони охоплюють тему торгівлі людьми та незаконного ввезення мігрантів та їх зв'язків з міжнародною організованою злочинністю. Органи ЄС регулярно зустрічаються з Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини, Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, а також співпрацюють з Програмою розвитку ООН, Дитячим фондом ООН та Міжнародною організацією праці [55].

Агентство ЄС із основоположних прав також бере участь у щорічних зустрічах координаційних центрів співробітництва регіональних правозахисних механізмів ООН, а також у семінарах з регіональних домовленостей. Воно співпрацює з широким колом органів ООН, наприклад, збирає цільові висновки держав-членів ЄС і подає їх до договірних органів ООН з прав людини для підбиття підсумків та проведення спеціальних процедур ЄС та ООН. Це також забезпечує процес Універсального періодичного огляду ООН – це унікальний механізм Ради ООН з прав людини, який вимагає, щоб кожна держава-член проходила експертну перевірку своїх прав людини кожні 4,5 роки [59].

Міжнародна організація з міграції як Агентство ООН з питань міграції є ключовим партнером ЄС, коли йдеться про впровадження міграційної політики. Щоб посилити співпрацю з питань міграції, розвитку

гуманітарної допомоги та захисту прав людини. Глобальний договір ЄС та Міжнародної організації з міграції про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію – це результат комплексного процесу обговорень і переговорів між державами-членами ООН та ЄС, започаткованого Нью-Йоркською декларацією щодо біженців і мігрантів у 2016 р. Спільна ініціатива ЄС-МОМ, започаткована у грудні 2016 р., є першою комплексною програмою, яка об'єднує ООН та ЄС навколо спільної мети кращого захисту мігрантів на шляхах міграції, надання їм соціально-медичної допомоги та захисту їх прав [59].

Разом з структурами ООН, ЄС здійснює моніторинг дотримання прав людини в європейському регіоні та видає публічні звіти, веде стратегічні судові процеси в Європейському суді з прав людини в Страсбурзі, а також надає підтримку тематичним та спеціальним органам Ради ООН з прав людини, які прагнуть співпрацювати з інституціями ЄС. Загалом співробітництво ЄС та ООН є надзвичайно узгодженим [55].

Ще однією організацією, партнерство з якою є пріоритетом для ЄС, є Рада Європи. Співпраця між ЄС та Радою Європи розвивалася протягом багатьох років на основі угоди Європейського Союзу та Ради Європи про співпрацю між двома організаціями. Постійною метою залишається покращення координації діяльності та взаємодії між органами ЄС та різними елементами Ради Європи: Секретаріатом, Парламентською асамблеєю, Європейським судом з прав людини, Комісаром з прав людини, Європейським комітетом із соціальних прав, Європейською комісією проти расизму та нетерпимості та іншими органами та механізмами моніторингу [46].

У 2022 - 2024 рр. налагоджене інституційне співробітництво ЄС та Ради Європи продовжиться за такими основними напрямками, як діалог призначеного Радою Європи незалежного члена на рівні Агентства ЄС із основоположних прав, щорічний обмін думками між Групою доповідачів Комітету Міністрів із зовнішніх відносин, консультації між ЄС та Радою

Європи під час підготовки програмних документів, щорічного звіту про співпрацю ЄС та РЄ та щорічного звіту про основні права. Також відбуваються консультативні зустрічі Ради Європи та ЄС, щорічний візит директора Агентства ЄС із основоположних прав до Ради Європи, включаючи зустрічі з Генеральним секретарем, Уповноваженим з прав людини, презентації в Комітеті міністрів та Керівному комітеті з прав людини. У період 2022 - 2024 рр. тематична співпраця між ЄС та Радою Європи триватиме у багатьох сферах. Вони включають боротьбу з расизмом, ксенофобією та іншими формами нетерпимості, недискримінацію, проблему міграції, захист даних, соціальні права, права дитини, права національних меншин та розповсюдження прав людини. Міжінституційні контакти підтримуються з метою сприяння синергії між моніторинговими та дорадчими органами ЄС і Ради Європи, а також між стандартами Ради Європи та законодавством ЄС. Це також стосується країн-кандидатів і потенційних кандидатів на вступ до ЄС, а також країн-учасниць Європейської політики сусідства ЄС, щодо яких ЄС закликає використовувати досвід Ради Європи [46].

Реалізуються численні спільні програми сприяння повазі до демократії, прав людини та верховенства права. Ці спільні програми є найбільшим джерелом фінансування для підтримки проектів технічної допомоги та співпраці Ради Європи на підтримку демократичної стабільності. Офіс зв'язку Ради Європи з Європейським Союзом у Брюсселі та Представництво Європейського Союзу в Раді Європи в Страсбурзі забезпечують найкращу координацію співпраці між двома організаціями [16].

Цінним партнером для ЄС є також і НАТО, особливо в питаннях захисту прав людини. Хоча деякі країни-члени ЄС не є членами НАТО, ЄС і НАТО є природними партнерами, стабільна їх співпраця є життєво важливою. В наш час тероризм є гострою загрозою основним європейським цінностям і безпеці, а організована злочинність є одним з

ключових напрямків співпраці ЄС та НАТО. Не дивно, що партнерство ЄС та НАТО лише посилюється, одночасно захищаючи основні права і свободи людини. Між організаціями наявна посилена співпраця за участю правоохоронних, судових та розвідувальних органів на національному та європейському рівнях, а також з третіми країнами, щоб протидіяти насильницькому екстремізму та тероризму [43].

Також ЄС співпрацює з ОБСЄ. Агентство ЄС із основоположних прав налагодило постійний діалог з Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів та прав людини, із Секретаріатом ОБСЄ (зокрема, з Офісом старшого радника з гендерних питань та спеціального представника та координатора з боротьби з торгівлею людьми), Верховним комісаром ОБСЄ з питань національних меншин та Представником з питань свободи ЗМІ. ЄС сприяє роботі глав ОБСЄ та їхніх особистих представників, а також бере участь зустрічах і семінарах з питань прав людини [19].

Агентство ЄС із основоположних прав також продовжує свою оперативну співпрацю на національному рівні з Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів та прав людини та польовими операціями ОБСЄ, включаючи діяльність у державах-членах ЄС. Це стосується конкретних тематичних сфер, що становлять взаємний інтерес, як-от підтримка діяльності національних правозахисних інституцій, захист і заохочення прав національних меншин, захист громадянського простору та правозахисників [19].

В азійському регіоні партнером ЄС виступає Асоціація держав Південно-Східної Азії. Організації налагодили надійний контакт, який відбувається в рамках Регіонального діалогу ЄС-АСЕАН з прав людини. Діалог ЄС та АСЕАН надає можливість обговорити останні події в АСЕАН та ЄС. Учасники обмінюються думками щодо широкого кола питань прав людини, включаючи незалежні національні правозахисні інституції, свободу вираження поглядів, думок та інформації, а також свободу релігії та переконань. Вони також охоплюють питання щодо прав жінок, дітей,

проблему торгівлі людьми. Регіональний діалог ЄС-АСЕАН з прав людини зміцнив розширене партнерство АСЕАН-ЄС у сфері соціально-культурного співробітництва через сприяння гендерній рівності, добробуту та захисту прав і свобод людей. Його основним завданням було сприяння регіональній інтеграції навколо ініціатив співробітництва з прав людини ЄС та АСЕАН [45].

Інституції організацій підтримують політичний діалог для просування пріоритетних напрямків захисту прав людини, впровадження конкретних планів дій у сфері прав людини. Крім політичного діалогу, між ЄС та АСЕАН відбуваються консультації, під час яких представники Південно-Східної Азії та Європи обговорюють питання, що стосуються захисту прав людини в АСЕАН та ЄС. Також мають місце спільні правозахисні програми та заходи [58].

Політичний діалог з прав людини існує також між ЄС та Африканським Союзом. Міністри Африканського Союзу та ЄС висловлюють спільну прихильність до захисту прав людини, зміцнення демократії, верховенства права та відповідних правових та політичних рамок про права людини та демократію. Діалог з прав людини між Африканським Союзом та ЄС є чітким проявом стратегічного партнерства, що ґрунтується на спільних цінностях та спільних інтересах та керується довгостроковим баченням. Він виявився унікальною платформою для інформування один одного про ситуацію з правами людини на відповідних континентах та з акцентом на ситуації в конкретних країнах, інструментом для обміну досвідом, думками та посилення співпраці з конкретних питань прав людини [12].

В Африканському регіоні все ще існують держави, які використовують смертну кару. Інституції ЄС підтримують африканських держав-членів Африканського Союзу що скасували смертну кару і часто висвітлюють цю тему в під час своїх засідань та консультацій з

Африканським Союзом, закликаючи країни, які все ще використовують смертну кару, вжити заходів для скасування такого виду покарання [16].

Що стосується прав жінок та гендерної проблематики, партнери підтримали стратегію Африканського Союзу щодо гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, План дій ЄС із гендерної проблематики, на основі яких обидві сторони тісно співпрацюють зі своїми державами-членами для запобігання та ліквідації гендерної нерівності та насильства. Під час Політичного діалогу з прав людини ЄС та Африканський Союз піднімають питання про забезпечення прав людини в країнах, що перебувають у конфлікті, або країнах, що вийшли з конфлікту. ЄС надає підтримку державам-членам Африканського Союзу для врегулювання даного питання та створення механізмів перехідного правосуддя на національному рівні. Співпрацюючи, Африканський Союз та ЄС проводять регулярні обміни як на політичному, так і на технічному рівнях для сприяння виконанню зобов'язань, прийнятих під час консультації та політичного діалогу між організаціями [27].

Організація економічного співробітництва та розвитку є організацією, яка об'єднує 38 країн, серед яких 22 члени ЄС є її повноправними учасниками. ОЕСР, як і ЄС, віддана цінностям демократії, заснованої на верховенстві права та прав людини, та дотриманні відкритих і прозорих принципів ринкової економіки. Європейський Союз високо цінує роль ОЕСР як форуму для сприяння захисту прав людини, обміну національним досвідом між країнами-однорідцями, визначення найкращих практик і пошуку рішень спільних проблем [37].

Європейська комісія має особливий та унікальний статус повноправного учасника Організації економічного співробітництва та розвитку, який дозволяє їй повною мірою брати участь у роботі організації нарівні з повноправними членами, просуваючи права людини, однак ЄС не має права голосу. Крім того, ЄС є повноправним членом Комітету сприяння розвитку, органу, через який ОЕСР займається питаннями

співпраці з країнами, що розвиваються. ЄС також бере повну участь у Центрі розвитку, до якого входять країни Африки, Азії та Латинської Америки [37].

Представники ЄС в ОЕСР, а також радники та експерти з Європейської комісії, агентств і Європейського центрального банку активно беруть участь у регулярному діалозі через технічні комітети ОЕСР у сферах оподаткування, сільського господарства, охорони здоров'я, торгівлі, інвестицій, і найголовніше – захисту прав людини. Представництво ЄС також бере участь у керівних і бюджетних органах ОЕСР, допомагаючи керувати та формувати роботу та планування ресурсів Організації, де він може впливати на виділення фінансів на програми щодо просування прав людини у державах-членах [16].

Такий контакт між ЄС та міжнародними організаціями показує його партнерські зв'язки не тільки з європейськими організаціями, а прагнення поширювати засади поваги до прав людини по всьому світу. Багатостороннє співробітництво ЄС працює над підвищенням авторитету ЄС як ефективної правозахисної організації.

Висновки до 4 розділу

Інституції несуть відповідальність за політику ЄС у сфері прав людини та демократії як на багатосторонньому рівні, так і в двосторонніх відносинах з третіми країнами. Вони зосередили у своєму функціоналі дуже багато варіантів співпраці з країнами-партнерами а міжнародними організаціями. Це вимагає формулювання рішучих спільних позицій щодо прав людини, якими керуватимуться країни-члени ЄС, щоб говорити як єдине ціле. Цьому можуть сприяти регулярні дискусії з питань прав людини також на міжнародному рівні.

Вирішуючи конкретні проблеми та ставлячи конкретні питання щодо прав людини та окремих випадків, інституції ЄС прагнуть досягти

постійного покращення захисту прав людини в конкретній країні. ЄС також приділяє особливу увагу інтеграції прав людини у всі політичні заходи ЄС, зокрема в миротворчі місії ЄС.

Його торговельна політика завжди співзвучна з повагою до прав людини, а спільні угоди з державами-партнерами не можливі без дотримання цими державами фундаментальних прав людини. Крім того, представництва ЄС регулярно готують звіти про ситуацію з правами людини у своїй країні перебування, що дозволяє інституціям ЄС точно оцінити ситуацію на місцях та коригувати свої стратегії для просування прав людини там.

Інституції ЄС використовують діалог як механізм поширення прав людини у країнах, які цього потребують. Діалог з третіми країнами зосереджує діапазон заходів, які ЄС може використовувати для реалізації своєї політики щодо прав людини, а також є важливою частиною загальної стратегії Європейського Союзу, спрямованої на сприяння сталого розвитку, миру та стабільності.

Наразі інституції ЄС проводять діалоги та консультації з прав людини у різних форматах з більш ніж тридцятьма країнами. Міністри закордонних справ ЄС регулярно обговорюють стратегії та заходи ЄС щодо актуальних питань прав людини, а угоди ЄС з третіми країнами обов'язково включають зобов'язання щодо співпраці у сфері прав людини. З цією метою ЄС залучає усі свої інституції, органи та експертів з прав людини для комплексної діяльності в рамках правозахисної діяльності Союзу.

Створюючи міжрегіональні коаліції, підтримуючи механізми захисту прав людини міжнародних організацій та сприяючи кращій синхронізації їх дій на двосторонньому рівні та на інших багатосторонніх форумах, ЄС повністю відданий сприянню міжнародному правосуддю, запобіганню геноциду, міжнародним військовим злочинам, а також притягненню винних у цих злочинах до відповідальності. ЄС продовжує надавати

суттєву підтримку усім своїм міжнародним партнерам, а також проводить кампанію за загальну ратифікацію основоположних міжнародних конвенцій щодо підтримки прав людини.

ВИСНОВКИ

Повага та захист прав людини – це один із керівних принципів ЄС, закріплених у його Договорах. Протягом всього періоду існування ЄС здійснив велику еволюцію, перейшовши до політичної інтеграції та гарантувавши своїм громадянам захист їх прав, свобод та гідності. Разом з ним, шлях від потрібних інституцій з невеликими повноваженнями, до єдиної системи інститутів для всього ЄС з широким мандатом діяльності, що поширюється і на сферу прав людини, пройшла його сучасна інституційна структура.

Навіть на найперших етапах існування ЄС можна помітити ознаки прагнення до поширення прав людини у світі. Спільна політика інституцій ЄС чітко відображає їх внесок у розвиток поваги та захисту прав людини, про що свідчить, охоплення ними багатьох сфер діяльності, зокрема свободи слова та релігії, соціальних прав, рівність між людьми, права дітей, боротьбу з расизмом, ксенофобією та тероризмом і т.д.

Захист прав людини в ЄС здійснюється усіма інституціями, органами і структурами в рамках Союзу, а усі додаткові органи, створені для підтримки інституцій ЄС, також сприяють співпраці між ЄС та національними урядами, поєднуючи технічні та спеціальні знання як установ ЄС, так і національних посадовців. Їх діяльність завжди узгоджується з цілями та правовими вимогами ЄС, вони постійно співпрацюють один з одним, щоб сприяти спільній підтримці прав людини в ЄС та все більше розширюють свою діяльність щодо подальшого включення демократії та прав людини до порядку денного ЄС. Це вимагає вироблення спільної позиції щодо прав людини, яка є достатньо сильною, щоб надихнути партнерів долучатись до співпраці з ними.

Крім роботи всередині Союзу, інституції ЄС здійснюють правозахисну діяльність і на міжнародній арені. Зовнішня політика інституцій ЄС також ґрунтується на повазі до прав людини, що сприяє

безпеці та процвітання ЄС, а держави і організації, що поважають права людини, є надійними союзниками, торговими партнерами ЄС, а також гарантами регіонального миру та довгострокової міжнародної стабільності. ЄС працює над міжнародними документами з прав людини, бере активну участь у міжнародних форумах з прав людини, систематично вирішує питання прав людини через двосторонні та багатосторонні контакти на всіх рівнях.

ЄС та його держави-члени, працюючи у співпраці з механізмами захисту прав людини міжнародних організацій, таких як ООН, Рада Європи, ОБСЄ, АСЕАН, НАТО, ОЕСР, Африканський Союз, мають можливість повною мірою захищати загальновизнані права людини. Завдяки встановленим політичним діалогам з цими організаціями, ЄС може працювати над удосконаленням заявленої мети – сприянням благополуччя своїх громадян.

Європейський Союз прагне підтримувати демократію та права людини всередині Союзу та у своїх зовнішніх відносинах відповідно до своїх основоположних принципів. Він прагне включити питання прав людини у всі свої політики, діалоги, партнерства та програми. ЄС має для цього різні інструменти для конкретних дій в галузі прав людини, включаючи фінансування конкретних проектів за допомогою своїх інструментів інвестицій.

Реагуючи на усі випадки порушення прав людини у світі, інституції ЄС виражають свою небайдужість. Проте останнє реформування інституцій було досить давно, і в сучасному світі їм необхідно здійснити практичне оновлення, щоб бути спроможними завжди ефективно відповідати на усі порушення прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>
2. Communication From The Commission To The Council And The European Parliament The European Union's Role In Promoting Human Rights And Democratisation In Third Countries. URL: https://www.agora-parl.org/sites/default/files/agora-documents/communication_on_promoting_democracy_and_hr.pdf
3. European Convention on Human Rights. 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
4. Final communiqué of the Paris Summit. Bulletin of the European Communities 1974, No 12.
5. Single European Act. Official Journal of the European Union. 1987. Vol. 1 URL: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaties_establishing_the_european_communities_single_european_act_en.pdf
6. Traité instituant un Conseil unique et une Commission unique des Communautés européennes. Journal Officiel des Communautés Européennes. 1967. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=OJ:P:1967:152:TOC>
7. Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty, 1951. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:11951K/TXT&from=EN>
8. Treaty establishing the European Economic Community. Rome, 1957. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=EN>
9. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European

Union. 2007. Series C. Vol. 50. № 306.271 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>

10. Treaty on European Union. Official Journal of the European Communities. 1992. No C 191/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EN>

Література:

11. Муравйов В., Святун О. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини в ЄС. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. № 117. С 3–16.

12. African Union instruments to protect human rights and democracy. URL: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/739211/EPRS-Briefing-739211-African-Union-FINAL.pdf>

13. Agencies and Decentralised Bodies of the European Union. URL: http://aei.pitt.edu/74857/1/Agencies_Decentralised_Bodies.pdf

14. Andrew Williams. Human Rights in the EU. URL: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199672646.001.001/oxfordhb-9780199672646-e-10>

15. Brecht Lein. Human rights in EU development cooperation. The European Union and Human Rights: Law and Policy. 2020. P. 386–407.

16. Collaboration with international organisations. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/international-affairs/collaboration-international-organisations_en

17. Daniel Hegedüs. What Role For Eu Institutions In Confronting Europe’S Democracy And Rule Of Law Crisis? The German Marshall Fund of the United States. 2019. 22 p.

18. David D'Hollander, Axel Marx, Jan Wouters. Integrating Human Rights in EU Development Cooperation Policy: Achievements and Challenges. SSRN Electronic Journal. 2014. 15 p.

19. Dimitar Paunov. Assessing the Success of EU–OSCE Co–operation: A Case of Mutualism? OSCE Yearbook. Baden–Baden, 2015. P. 339–352
20. Elspeth Berry, Matthew J. Homewood, Barbara Bogusz. The official institutions of the European Union. Complete EU Law. 2019. p. 53–87.
21. Emmanuelle Mathieu. Networks, Committees or Agencies? The Many Faces of the EU Regulatory Space. 2017. 23 p.
22. Engaging with the European Union on human rights. URL: <https://euromedrights.org/wp-content/uploads/2020/07/EU-infosheets-EN.pdf>
23. Ensuring Protection – European Union Guidelines On Human Rights Defenders. URL: <https://kiew.diplo.de/blob/1247462/48c6a1e75d6c2ad10334963409e0cca3/leitlinie-n-eu-eng-data.pdf>
24. EU guidelines on human rights dialogues with non-EU countries. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16526-2008-INIT/en/pdf>
25. EU Human Rights Dialogues. URL: <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/human-rights/human-rights-and-the-eu/eu-human-rights-dialogues>
26. EU Human Rights, International Investment Law and Participation Operationalizing the EU Foreign Policy Objective to Global Human Rights Protection. URL: https://search.library.doc.gov/discovery/fulldisplay/alma991000432889104716/01USDOC_INST:01USDOC
27. EU-AU Relations: The Partnership on Democratic Governance and Human Rights of the Joint Africa-EU Strategy. URL: <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/eu-au-relations-partnership-democratic-governance-and-human-rights-joint-africa-eu-strategy>
28. European human rights bodies. URL: <https://ijrcenter.org/regional/europe/>

29. European institutions and consultative bodies of the Union. URL: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/ForeignAffairs/Paginas/ConsultativeBodiesUnion.aspx>
30. European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR). URL: https://archive.europa.ba/?page_id=519
31. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). URL: <https://oikeusministerio.fi/en/european-union-agency-for-fundamental-rights-fra->
32. Fundamental Rights in the European Union. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/554168/EPRS_IDA\(2015\)554168_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/554168/EPRS_IDA(2015)554168_EN.pdf)
33. Grainne de Burca. The Road Not Taken: The EU as a Global Human Rights Actor. *American Journal of International Law*. 2011. Vol 105. 50 p.
34. How does the European Union protect human rights? URL: <https://ecamaastricht.org/blog/legislation-up-close-posts/how-does-the-european-union-protect-human-rights>
35. How the European Union and the United Nations cooperate. URL: https://unric.org/en/wp-content/uploads/sites/15/2021/02/Leporello_EU-VN_e.pdf
36. Human Rights in Europe. URL: <https://www.humanrights.dk/research/about-human-rights/human-rights-europe>
37. Jan Wouters, Frank Hoffmeister, Geert De Baere, Thomas Ramopoulos. The EU in other International Organizations. *The Law of EU External Relations: Cases, Materials, and Commentary on the EU as an International Legal Actor*. 2021. P. 128–176
38. Jean-Paul Jacqué. The Principle of Institutional Balance. *Common Market Law Review*. Netherlands, 2004. pp. 383–391.
39. Meltem Kutlu Gursel, Lale Burcu Onut. Principles dominating the EU's institutional structure. *Idaresi Dergisi*. 2009. 53 p.

40. Monika Mayrhofer. The EU's institutional human rights architecture. *The European Union and Human Rights: Law and Policy*. 2020. P. 117–134
41. More than targets: How the EU promotes democracy, human rights and gender equality through Global Europe and beyond. URL: <https://ecdpm.org/application/files/3316/7845/4683/How-EU-Promotes-Democracy-Human-Rights-Gender-Equality-Global-Europe-Beyond-ECDPM-Discussion-Paper-337-2023.pdf>
42. Nigel Foster. The Union institutions. *EU Law Directions*. 2020. p. 36–67.
43. Relations with the European Union – NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm
44. Samantha Velluti. The Promotion and Integration of Human Rights in EU External Trade Relations. *Utrecht Journal of International and European Law*. 2016. pp. 41-68.
45. Shashi Jayakumar. Human Rights in the ASEAN-EU Relationship. *Finding Common Ground. ASEAN-EU Partnership*. 2020. pp. 49-55.
46. Steven Greer, Andrew Williams. Human Rights in the Council of Europe and the EU: Towards 'Individual', 'Constitutional' or 'Institutional' Justice? *European Law Journal*. 2009. Vol. 15. pp. 462–481.
47. Sylvia de Mars. The EU institutions. *EU Law in the UK*. 2020. p. 33–61.
48. The EU competence and duty to regulate corporate responsibility to respect Human Rights through mandatory Human Rights Due Diligence. *ECCJ Briefing – November 2017*. URL: https://media.business-humanrights.org/media/documents/files/documents/Brief_The_EU_competence_and_duty_to_legislate_BLayout.pdf
49. The EU's advisory bodies. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-eu-s-advisory-bodies.html>
50. The European Institutional System. URL: <https://www.docip.org/en/indigenous-peoples-at-the-eu/the-eu-system/>

51. The European Union and its institution. URL:https://www.citizensinformationboard.ie/downloads/relate/Relate_May_June_2019.pdf
52. The European Union: institutions, processes and powers. URL:<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551074/#Ch2-sec1>
53. The European Union's Global Strategy: making support for democracy and human rights a key priority. URL:<https://ettg.eu/wp-content/uploads/2017/12/2016-ETT-G-EU-Global-Strategy-Support-Democracy-Human-Rights.pdf>
54. The founding and reforms of the European Union. URL:<https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/d5906df5-4f83-4603-85f7-0cab24b9fe1/9c0b79f2-4e02-47e2-8da5-988fc3f980b7>
55. The Role of the EU in UN Human Rights Reform. URL:<https://www.cmi.no/projects/1295-the-role-of-the-eu-in-un-human-rights-reform-costh>
56. The Role Of The European Union. URL:<https://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/human-rights-actors/the-role-of-the-european-union-eu>
57. Types of institutions and bodies. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en
58. Ummu Salma Bava, Richard Youngs. EU-ASEAN Engagement on Democracy: Sharper Challenges, New Opportunities. Reimagining EU-ASEAN Relations: Challenges and Opportunities. 2023. pp. 39-46.
59. UN Human Rights in Europe. URL:<https://www.ohchr.org/en/countries/europe-central-asia-region/un-human-rights-in-europe>
60. Yumiko Nakanishi. Mechanisms to Protect Human Rights in the EU's External Relations. Contemporary Issues in Human Rights Law. 2018. pp 3-21.

